

ВЕНЕЦЬКИЙ КУПЕЦЬ

ПЕРЕДМОВА

Відосені 1592 р. аж до літа 1593 всі театри в Лондоні були позамикані задля страшної чуми, що навістила тоді се місто. Припускають небезпідставно, що тоді, і тільки тоді, Шекспір, свобідний від своїх театральних обов'язків, міг вибратися в подорож до Італії і пробути там, особливо в північноіталійських містах — Мілані, Вероні, Пізі, Падуї та Венеції, довший час. Новіша критика зібрала багато дуже важних свідоцтв у Шекспірових драмах із часу по р. 1593, в яких видно надзвичайно докладну знайомість автора з місцевостями, звичаями, життєвим побутом, а навіть із способом вислову різних верстов людності в північноіталійських містах,— усе такі відомості, яких автор не міг набрати ні з якої книжки, ані з усних оповідань своїх земляків, що бували тоді в Італії¹. Із визначних англійців, Шекспірових сучасників, пробули довший або коротший час у Італії державний канцлер лорд Бекон, лікар Гарві, поети та письменники Лайлі Мондей, Наш, Грін та Деніель, а також визначний маляр Ініго Джонс. Тій подорожі до Італії, про яку зрештою досі не знайдено ніякого виразного свідоцтва, завдячував Шекспір не тільки багату знайомість північноіталійських людей та відносин, не менше багату знайомість подробиць морської подорожі, але також вироблення надзвичайної сили, ясності та гармонійності в його поетичнім таланті, що допомогли йому від р. 1595 протягом дальшого десятиліття сотворити ряд незрівнянних архітворів драматичної штуки. На чолі тих архітворів стоїть трагічна комедія «Венецький купець».

¹ Georg Brandes. William Shakespeare. Paris—Leipzig—München, 1896, стор. 156—164.

Сей твір, як і найбільша часть Шекспірових творів, оснований і збудований на ґрунті багатої літературної традиції, що своїм корінням сягає в дуже давні віки, але силою поетичного генія була перетворена в живий образ людського життя з локальним колоритом «королеви моря» Венеції, але багатим психологічним змістом — у безсмертне надбання загальнолюдської духовної скарбниці.

В основі Шекспірової драми лежать два мотиви старої міжнародної традиції, а власне, мотив довжника, який на випадок невиклати довгу зобов'язується допустити до того, аби віритель вирізав із його тіла фунт м'яса з якого схоче місця; другий мотив — женитьба, залежна від вибору одної з трьох скриньок із загадковими написами. Перший із тих мотивів полягає на стародавнім римським праві, формульованим у законах XII таблиць, по якому віритель мав право вбити свого неоплатного довжника або продати в неволю («*Postea de capite addicti poenas sumito, aut, si volet, uls Tiberim venum dato*»)¹. Коли ж вірителів було більше, вони мали право розрубати довжника на часті, не вважаючи на те, чи котрий уріже більше або менше («*Si pluribus addictus sit, partes secanto; si plus minus ve secuerint, sine fraude esto*»)². Пізніша судова практика в римській, а також пізніше в німецькій державі, не нарушаючи основи староримського закону, який вірителеві давав право над життям довжника, виробила, одначе, ряд обмежень, що впливали з принципу т[ак] зв[аних] *aequitas* супроти принципу *jus strictum*³. До таких обмежень спеціально в тій точці належали умови — вирізати лише стільки м'яса, на скільки була обопільна згода, і вирізати м'ясо без проливу крові. Коли перша умова робила виконання операції дуже трудним, то друга робила його зовсім фіктивним, бо ж без проливу крові ніякого м'яса з живого тіла вирізати не можна. Отсі умови, що обмежували первісний строгий закон, були джерелом оповідань про вироки мудрих судіїв, що при їх допоміж ударемнювали згоду між вірителем і довжником,

¹ Carl Simrock, Die Quellen des Shakespeare in Novellen, Märchen und Sagen mit sagengeschichtlichen Nachweisungen, Zweite Auflage, Erster Theil, Bonn, 1870, стор. 221. [Буквально: Після того він може стратити його (тобто кредитор боржника) або, коли схоче, продати в рабство за Тібром (лат.).— Ред.]

² Буквально: Якщо він (боржник) багатьом не виплатив, нехай вони розрубать його на частини, і коли хтось відрубає більше, а хтось — менше, то так воно й буде справедливо (лат.).— Ред.

³ Строге право, строга законність (лат.).— Ред.

яка могла потягти за собою смерть довжника. Може, найстарше з таких оповідань дійшло до нас із Сирії, що колись була провінцією Римської держави. Се оповідання, заховане в однім перськім рукописі, опублікував уперве англійський шекспіролог Малон; початок його виглядає ось як. В однім сирійськім місті жив бідний мусульманин у сусідстві багатого жида. Він попросив у жида позичити йому сто динаріїв з обцячкою уділу в зиску. У мусульманина була гарна жінка, яку вподобав собі жид, і тому заключив із ним угоду, якою надіявся усунути його зі світу. Він позичив йому сто динаріїв на запис, що зверне гроші за шість місяців, а коли проволоче хоч один день, то віритель виріже йому фунт м'яса з тіла, з якої схоче часті. Мусульманин із визиченими грішми їде в дорогу, і йому щастить із ними такий добрий заробок, що ще перед впливом реченця він здужав добути сто золотих, які через довіреного післанця посилає вірителеві. Але післанець, маючи бідну родину, не передав гроші, куди був повинен, тільки вжив їх для своєї потреби. Коли мусульманин вернув із своєї подорожі, жид зажадав від нього не тільки звороту довгу, але надто ще й фунта м'яса. Перший судія, до якого вони пішли з сим ділом, рішив на сторону жида. Те саме вчинив і другий судія, та коли мусульманин не перестав противитися, вони вдалися до третього, кадія з Емеси. Почувши скаргу, кадій велів принести острій ніж, а звертаючися до жида, велів йому з тіла (довжника) вирізати фунт м'яса, але ні в якому разі анітрошки більше, анітрошки менше, а то він зараз буде покараний смертю. Розуміється, що жид не пішов на таку умову і волів зректися свого довгу, ніж наражати своє життя (S i n g o s k, op. cit., стор. 218—219).

Можливо, що з сього самого, у всякім разі з орієнтального джерела пішло також оповідання, прив'язане до особи Солимана Великого, султана турецького, що містить в рукописі 213 збірки о. А. Петрушевича, писанім у XVIII в. мовою, зближеною до народної, з численними полонізмами, які свідчать про те, що оповідання перекладено з польської мови.

Польський текст сього оповідання вказав мені д. М. Возняк у друкованій книжці...¹

Як найбільша часть польських оповідань такого роду, друкованих у другій половині XVIII в., так само й се, ма-

¹ Тут в рукописі пропущено місце для назви книжки.— *Ред.*

буть, узятє з французького джерела. Відомо, що орієнтальні оповідання здобули собі в другій половині XVIII в. велику популярність у Франції і переходили відси до інших європейських народів, у сім числі також до поляків, у яких тоді все французьке було в моді.

В самім оповіданні цікава та подробиця, що процес за людське м'ясо йде між християнином і жидом, і сим зближається се оповідання до типу тих, що виробилися в Західній Європі.

Також до орієнтального круга належить, але ще більше зближене до західноєвропейського типу, оповідання босняків, опубліковане 1853 р. в часописі «Grenzboten» у німецькім перекладі і відси наведене Рейнгольдом Келлером у журналі «Orient und Occident», т. II, стор. 315—316. «З одним молодим чоловіком, що потребує грошей, аби оженитися з убогою дівчиною, заключає жид таку угоду, що, коли до семи літ не сплатить йому позички, він буде міг вирізати йому драхму м'яса з язика. Довжник протягом семи літ не здужав сплатити довгу, і жид позиває його до суду та обстає при своїм праві вирізати йому драхму з язика. Дізнавшися про се, жінка молодого чоловіка виеднує з судії дозвіл на один день заступити його в суді і рішає справу так, що жидові вільно вирізати драхму м'яса, але ані крихти більше». Закінчення сього оповідання не наведено.

В середньовічнім письменстві Західної Європи найстарші сліди саги про записаний фунт м'яса сягають IX—X в. До таких слідів можна віднести оповідання т{ак} зв{аної} пізнішої Едди, списаної в XII в., але основаної на старшій скандинавській традиції про заклад бога Локі з карликом Бромом о голову: хто програє заклад, той утратить голову. Локі програв заклад, та коли Брок хотів відрізати йому голову, Локі покликався на те, що карлик не сміє доторкатися шиї, про яку в закладі не було жадної мови (S i t g o s k, op. cit., I, стор. 238).

Другий слід, можливо також старшої дати, маємо в німецькій вірші «Kaiser Karls Recht», друкованої у р. 1493, якої зміст досить недокладно подав Доцен у часописі «Alt-deutsches Museum», II, стор. 279—283, ось якими словами: «Багатий купець полишив своїму синові весь свій маєток, який той син розтратив зараз у першім році. Бажаючи шукати щастя в чужім краю, він зичить у жида 1000 золотих із тою умовою, що, коли до року не сплатить йому довгу,

жид може з тіла йому вирізати фунт м'яса. Молодий чоловік по році вернув додому збагачений, але занедбав сплатити жидові свій довг, і жид зацівав його до суду. Молодий чоловік виміг на ньому те, аби оба предложили справу самому цісареві Карлові. Ідучи до цісаря, молодий купець необережно наїхав конем на дитину і розтолочив її. Отець дитини окричав його зараз як убивцю і пустився за ним у дорогу, аби оскаржити його перед цісарем. Коли прибули до цісарської столиці, молодого купця зараз ув'язнено під закидом убивства, та коли він у розпуці, бажаючи зробити кінець своєму життю, кинувся з вікна в'язниці, — впав на старого лицаря, що сидів на лавці під вікном в'язниці, і вбив його тягарем свого тіла, а сам лишився живий. Тоді син лицаря також виступив проти нього зі скаргою за смерть свого вітця. Коли всі три ті справи предложено цісареві, сей розсудив їх ось як: жид має право вирізати з тіла купцевого фунт м'яса, але не сміє при тім пролити ані краплі крові, інакше буде покараний смертю; супроти сього жид зрікся свого права. Отець, якому купець розтратував дитину, повинен запровадити купця до своєї жінки і заставити його зробити їй нову дитину; отець супроти сього зрікся свого права. Нарешті син, що стратив вітця через упадок купця з вікна, повинен кинутися з того самого вікна вниз на купця, який сяде на тій самій лавці, і вбити його так само, як він убив його вітця. Супроти сього син зрікся свого права» (S i m t o s k, op. cit., I, стор. 225).

В тій вірші бачимо давній правний мотив про фунт людського м'яса, скомбінований з орієнтальним мотивом мудрих судіїв у незвичайних справах, яких приклади знаходимо в староевропейських оповіданнях про царя Соломона і пізніших індійських, які в різних формах, у писаній та усній передачі протягом середніх віків розширилися по Азії та Європі. Пор. про се Th. V e n f e y, *Pantschatantra*, I, 392—407. Тому, що сей круг оповідань, розширених також серед слов'янських народів (пор. Афанасьев, *Русские народные сказки*, т. . .)¹, має дуже слабкий зв'язок із сагою про угоду на фунт м'яса, полишаю його тут на боці.

Дальшим ступенем розвою європейського типу оповідань про угоду на фунт м'яса треба вважати оповідання про дочку римського цісаря Люція, поміщене в збірці «*Gesta Roma-*

¹ Том і сторінка в рукопису не зазначені. — *Ред.*

погит», що була зредагована зі старших історичних та людських оповідань десь при кінці XIV в., а вперше друкowana в р. 1472. Десяте оповідання другої часті сеї збірки (по німецькому перекладу Й.-Г.-Т. Грессе), що має титул «Про цисаря Люція», подаю тут у скороченім перекладі.

«Панував колись могутній цисар Люцій у Римі. Була в нього дуже гарна дочка, до якої довго, та даремно зітхав один із його придворних лицарів. Одного дня, заставши її саму при вікні, він обіцявся дати їй, що сама схоче, аби дозволила йому проспати з собою одну ніч. Царівна, недовго думавши, зажадала 1000 марок. Рад тому, лицар приніс їй гроші, і вона потайки завела його до своєї кімнати і веліла йому лягти в ліжко. Лицар роздягся і ліг, та скоро тільки ліг, заснув твердо і проспав усю ніч. Рано царівна збудила його, і він перелякався дуже, що проспав усю ніч, і просив її, аби знов лягла коло нього. Царівна не пристала на се і веліла йому забиратися геть, але він не переставав просити її і обіцяв їй знов дати 1000 марок, аби міг проспати з нею слідууючу ніч. Та слідууючої ночі повторилося те саме, що було першої: лицар спав усю ніч мов убитий, а коли рано царівна збудила його, він аж заплакав із жалю та досади і, коли вона сердито веліла йому йти геть, обіцяв їй іще раз дати 1000 золотих, аби дозволила йому проспати з собою одну ніч. Царівна згодилася, та що лицар був незаможний і вичерпав свою касу на два попередні датки, пішов до одного купця і попросив його позичити йому 1000 марок під застав його дібр. Купець, знаючи, що дібр у лицаря не було ніяких, а не можучи спекатися його налягання, згодився дати йому позичку з тою умовою, що, коли не зверне грошей до трьох день, купцеві вільно буде вирізати йому з тіла фунт м'яса, з котрої захоче часті, а він має дати на се запис, написаний власною рукою. Лицар згодився на се і дав купцеві запис, а одержавши гроші, пішов до царського двору. По дорозі здибав його один мудрець і сказав до нього: «Дивуюся, що ти такий дурень і довіряєш тому, що здурив тебе вже два рази». Лицар здивувався і запитав, що се значить, а мудрець відповів йому: «Адже панна, до якої йдеш тепер, здурила тебе вже два рази. Коли не хочеш зовсім пропасти, не лягай до ліжка, тільки сягни насамперед під подушку, вийми з-під неї сховане там писання і викинь за вікно, а потім лягай і удавай, що спиш». Лицар подякував сердечно мудрецеві і, прийшовши до царського двору, передав гроші царівні, а покликаний до її кімнати, зробив усе

так, як порадив йому мудрець. Коли, викинувши писання за вікно, поклався в ліжку і прикинувся, що спить, царівна ввійшла і лягла біля нього. Тут він зараз ухопив її в свої обійми і, хоч як вона злякалася та просилася, обіцяючи звернути йому всі гроші, він не випустив її аж до самого ранку. В тім часі царівна так засмакувала в його товаристві, що не хотіла випустити його від себе і продержала його в своїй кімнаті цілий тиждень. Розкошуючи з нею, він забув про свій довг, а коли нарешті згадав про нього, йому зробилося страшно, і він почав сумувати та плакати. Царівна запитала його, що йому долягає, і він признався їй про все. Вона потішила його, що купець не буде такий злий, аби за такий невеликий довг наставляв на його життя, віддала йому всі його гроші і веліла йти зараз заспокоїти купця. Але купець, покликаючися на пропущений реченець, не захотів брати грошей і подав діло в суд. А в Римі було право, що віритель може зробити смерть довжникові, який не встоявся в своїм довзі. Позов купця проти лицаря мав той наслідок, що його зараз ув'язнено. Але царівна, прочуваючи, що з ним могло статися, вислала своїх слуг і поручила їм слідити за ним. Вони незабаром донесли їй, що його поведено в суд і ув'язнено. Тоді вона перебралася за лицаря, сіла на коня і поїхала до суду. Там її прийнято як лицаря, і, приступивши до купця, вона розпитала його про його діло і запитала, чи не хотів би помилувати свого довжника за відповідною оплатою. Купець відповів, що не прийме ніякої оплати і настоює на сповненні того, що стоїть у записі. Тоді вона сказала до купця: «Добре, коли сей лицар зобов'язався до свого і підписався на се, то повинен додержати свого. Але ти знаєш добре, що в нашім законі стоїть: «Хто проллє кров чоловіка, того кров має бути також пролита». Сей лицар зобов'язався тобі, коли спізниться з оплатою довгу, дати вирізати собі фунт м'яса зі свого тіла, з якої захочеш часті. Він готов додержати свого слова, але ти мусиш різати його так, аби не потекла ані крапля крові. Бо, коли проллєш його кров, будеш сам винен смерті». Почувши се, купець зажадав своїх грошей, але вона сказала: «Ні, про се тепер нема ані мови, коли ти заявив свій намір стояти при своїм записі». Вона покликала судію і, вияснивши йому все діло, просила видати законний вирок. Судія рішив, що, коли купець не може вирізати м'яса без проливу крові, лицар має бути увільнений, а купцеві довг пропадає. Почувши се, вона подякувала судії і від-

їхала до свого двору, перебралася там знов у свою дівоцьку одягу і ждала на лицаря. Вернувши з суду, він прийшов до неї і на її запитання оповів їй усе, що сталося з ним у суді і як якийсь невідомий лицар вирятував його від загибелі. Царівна запитала його, чи пізнав би того лицаря, а коли він запевнив, що пізнав би, вийшла до другого покою, перебралася знов за лицаря і ввійшла до нього. Тут він пізнав її зараз і, обіймаючи її, сказав: «Благословенний той день, коли ти родилася». Царівна ж своєю мудрістю довела до того, що її отець дозволив їй вийти за нього замож, і вони обоє жили довго щасливо»¹.

Середньовікова збірка оповідань, відома під назвою «Gesta Romanorum», дійшла до нас із середніх віків у трьох редакціях, а власне в англійській, німецькій і латинській. Ті редакції різняться між собою, головню, числом поміщених в них оповідань. Дослідники завважили факт, що латинська редакція не скрізь може вважатися джерелом обох інших, бо, приміром, у англійській редакції містяться деякі дуже давні оповідання, яких нема в латинських редакціях². До таких оповідань належить також подане вище оповідання про дочку цисаря Люція. І тут первісний правний мотив угоди на фунт людського м'яса скомбіновано з постороннім мотивом подружжя, доконаного після поборення трьох перешкод, так, як се бачимо також у Шекспіровій драмі. Важно зазначити, що вірителем, який жадає фунта м'яса з тіла довжника, являється тут не жид, але купець-римлянин, і що його вперте обстоювання при тім записі майже зовсім не мотивоване нічим, окрім того одного, що довжник пропустив реченець. Сей упір купця, безпредметовий і недоречний у інших випадках, являється зовсім природним у римлянина, що виріс у традиціях старого римського права. Там, де ті традиції були слабкі або й зовсім не існували, висунено з часом інший психологічний чинник, а власне, расову ненависть жидівську проти інших народів, і немилосердний віритель являється жидом, що в повнім переконанні про законність свого поступовання настає на життя свого ворога, чи то мусульманина, чи християнина.

¹ Gesta Romanorum, das älteste Märchen und Legendenbuch des christlichen Mittelalters, deutsch von Dr. J. G. Th. Grässe, Leipzig, 1905, Zweiter Theil, стор. 154—158.

² Про се, а також про здогадного автора первісної латинської збірки, німецького літописця Геліанда, що вмер у р. 1227, див. Grässe, Gesta Romanorum, II, стор. 286—306.

Чи знав Шекспір оповідання «Gesta Romanorum»? З огляду, що воно входило в склад власне англійської редакції, яка була кілька разів друкована протягом XVI в., а власне 1577 і 1595, т. є. у тім самім році, коли правдоподібно був написаний «Венецький купець», можемо сміло допустити, що Шекспір знав се оповідання. Але нам відоме ще інше джерело, яке значно ближче підходить до змісту Шекспірової драми. Сим джерелом була новела італійського письменника Джіованні Флорентіно, поміщена в його збірці «Il Pecogone», написаній р. 1378, а друкованій уперве в Медіолані в р. 1554. Цікава річ, що скорочений німецький переклад сеї збірки був друкований уже в р. 1538. Повний переклад сього оповідання з італійського тексту подав Зімрок (op. cit., I, стор. 183—212); подаю тут його переповід у скороченні.

«Флорентійський купець Біндо віддає перед смертю весь свій маєток двом старшим синам, а наймолодшого, наймилішого йому Джіанетта посилає до Венеції, до хресного вітця Анзальда, найбагатшого купця в цілім світі, та бездітного. Анзальдо приймає Джіанетта дуже ласкаво, як власного сина, і дає йому можливість жити виставно та розкішно, а навіть заохочує його не шадити грошей і не відмовляти собі ані своїм приятелям жадних приємностей. Джіанетто жие в Венеції зовсім на великопанській стопі, зайнятий лицарськими забавами і не мішаючися до купецтва. Два його приятелі вибираються зі своїми кораблями до Александрії в купецьких ділах і запитують його, чи не хотів би прилучитися до них, побачити ширший світ і скористатися дещо купецтвом. Його прибраний отець згоджується на се, виряджає для нього прегарний корабель, наповнений дорогоцінними товарами, і відпускає його в дорогу. Вони плили трьома кораблями кілька день по морю, та ось одного дня побачили на морськім березі дуже гарну пристань і місто довкола неї.

Джіанетто запитав патрона свого корабля, що се за місто, а сей відповів йому:

— Пане, се місто належить до знатної панни, що погубила вже багато знатних паничів.

— А се як?— запитав Джіанетто.

— Ся панна, дуже гарна та повабна, має таке правило, що запрошує кожного визначного гостя, який завітає до сеї пристані, погостити в неї і переночувати з нею, прирікаючи йому, що, коли приємно проведе з нею ніч, вона візь-

ме його собі за мужа і зробить його паном усіх своїх маєтностей, а коли вночі не зуміє догодити їй, то стратить усе те, що має. Багато їх запливало до сеї пристані, та ні одному ще не пощастило догодити їй.

— Завертай корабель до пристані!— розказав Джіанетто, і патрон, хоч остерігав його, не міг змінити його волі і завернув корабель до пристані так зручно, що товариші з інших кораблів навіть не спостерегли сього. У пристані численні юрби народу радісно привітали гостя, що надплив у такім гарнім кораблі. До нього зараз приступили слуги пані того міста Бельмонте. Пані замку прийняла його дуже радо, гостила до вечора в добірнім товаристві лицарів і дам, а коли настала ніч, завела його до своєї спальні, попросила його напитися вина і лягати спати. Налившись вина, Джіанетто зараз заснув і проспав непробудно аж до ранку. Він іще спав, коли пані встала і веліла своїм слугам узяти в своє посідання Джіанетті(в) корабель із усім, що було в нім, а потім веліла служницям розбудити його, дати йому коня і трохи грошей на дорогу і сказати, що пані не може прийняти його і все його добро пропало тому, що він проспав усю ніч.

У дуже невеселім настрої вернув Джіанетто до Венеції і, не маючи відваги показатися на очі Анзальдові, заїхав до одного приятеля і пробув у нього кілька день, сумуючи та подаючи, що його корабель розбився і він сам один ледєе спасся від смерті. Се донесено Анзальдові, який зараз же прибув до свого прибраного сина, виявив велику радість із того, що він вернув живий, і просив його не журитися стратою і жити в нього по-давньому. По якімось часі вернули його товариші з Александрії з багатими зисками, а довідавшись про невдачу Джіанетта, потішали його, що слідуючого року їм пощастить ліпше. І справді, слідуючого року Анзальдо приготував для Джіанетта ще кращий корабель і наповнив його ще більшими багатствами, але й сим разом, допливши до Бельмонте і викравшись від своїх товаришів, він із панею сього замку мав те саме нещастя, що й перший раз, і стратив усе своє добро. Коли й сим разом Анзальдо прийняв його знов до свого дому і готов був не відмовляти йому нічого, він наважився третього року ще раз спробувати щастя з панною в Бельмонте. Анзальдо й сим разом приготував йому ще кращий корабель і наповнив його рештою свого маєтку. Він витратився на сю виправу до тої міри, що йому не стало грошей на кошти

подорожі Джіанетта і він був змушений позичити ще 10 000 дукатів у одного жида. Жид, знаючи прикрий стан його інтересів, поставив умову, що коли Анзальдо до червня того ж року не сплатить йому довгу, віритель буде мати право вирізати йому фунт м'яса з його тіла, відки сам захоче. Анзальдо згодився на се, і угоду списано в суді при свідках з усіма потрібними формальностями. Скінчивши приготування до виїзду Джіанетта, Анзальдо з важким серцем попрощався з ним і благав його, коли й сей раз не пощастить йому, не дбаючи ні на що, вертати назад, аби бодай був при його смерті.

Товариші, з якими Джіанетто пустився в подорож, пильнували на морі його корабля, аби не відлучався від них, але, коли наблизилися до Бельмонте, Джіанетто намовив патрона, аби вночі відплив від товаришів, і вранці був уже в пристані Бельмонте. Пані міста здивувалася і вжахнулася, почувши про його третій приїзд, та проте запросила його знов до себе і вгощала та забавляла весь день іще приязніше, ніж в попередні рази. Коли ж ввечером запросила його до своєї спальні, до нього в коридорі підійшла одна дама і шепнула йому:

— Не пий вина, якого подадуть тобі перед сном, а то пропадеш.

Джіанетто відразу зрозумів причину своїх дотеперішніх неповідень, і, коли перед сном дві гарні панночки принесли йому на тацях вино й закуску, він, усміхаючися до пані, подав вид, що випиває вино, але незаметно вилляв його собі за ковнір, а потім, роздягшись, ліг у ліжку і почав хрипіти, немовби заснув.

— Отсе й добре! — промовила пані, і, коли служниці роздягли її, вона відіслала їх і лягла в ліжку біля Джіанетта. Та сим разом він не спав і, вхопивши її в свої обійми, почав цілувати та милувати, і вони обоє провели так усю ніч. Рано вона веліла скликати всіх лицарів і баронів свого краю і представила їм Джіанетта як свого нареченого, а їхнього майбутнього володаря.

Збір усіх старшин цілого краю ухвалив піднести його до стану лицарського, по чім серед лицарських забав і розривок відбулося його вінчання з панею Бельмонте. Весело та безтурботно провів Джіанетто медові місяці зі своєю молодю дружиною, аж раз у червні він із замкового вікна побачив похоронний похід на вулиці і тут же згадав про прикре положення, в якому лишив свого прибраного вітця

в Венеції. Він зажурився дуже тяжко, згадавши про пропущений реченець сплати довгу, а коли жінка спитала його про причину його смутку, він сказав їй усю правду. Тоді вона сказала йому:

— Любий мій, бери зараз коня й їдь до Венеції, бо берегом заїдеш туди швидше, як морем, бери з собою услуги, кілька тобі треба, і 100 000 дукатів і виручай свого добродія. А коли застанеш його ще живого, то привези його сюди.

Джанетто зробив так, як вона веліла йому, а прибувши до Венеції, довідався зараз, що, скоро тільки минув день виплати довгу і Анзальдо не зложив грошей, жид велів ув'язнити його і стояв на тім, що по виданні судового оречення виріже йому фунт м'яса з тіла. Джанетто удався зараз до жида і просив його увільнити ув'язненого, обіцяючи замість 10 000 дати йому 100 000 дукатів, але жид, хоч згодився взяти ту суму, все-таки настоював на фунті м'яса за недодержання реченця. Йому хотілося таким способом зігнати зі світу Анзальда, аби між своїми земляками мав славу, що згладив одного з найвизначніших християн.

Тим часом Джанеттова жінка, прочуваючи, до чого дійде діло, зараз по його від'їзді перебралася в мужеську одіж і в супроводі двох слуг поїхала до Венеції. Вона заїхала до заїзного дому і веліла господареві сього дому оголосити, що до міста прибув славний і вчений судія, а хто має яке неясне діло, може вдатися до нього за рішенням. Почувши про се, Джанетто разом із іншими венецькими купцями наклонили жида піддатися ореченню сього судії. Коли станули перед ним і виложили йому своє діло, судія зразу порадив жидові прийняти 100 000 дукатів і звільнити Анзальда з його довгу, та коли жид не хотів піддатися його намові, він пішов із ними всіма до урядової зали судових розправ і, вислухавши ще раз прилюдно обох сторін, велів Анзальдові розкрити свої груди, а жид узяв у руки бритву, яку приготував собі навмисно для сього випадку. Коли, одначе, приступив до Анзальда, судія остеріг його:

— Уважай, як різатимеш, аби не вирізав ані більше, ані менше як фунт, бо інакше пропала твоя голова. Так само остерігаю тебе, аби ти при тім не пролив ані краплі крові, бо інакше жде тебе кара смерті. Бо в угоді не сказано нічого про кров ані вимовлено, аби м'яса було більше або менше як фунт.

Почувши се, жид перелякався, та, не маючи чим викрутитися, згодився прийняти 100 000, потім 80 000, потім 50 000 а нарешті, хоч би лише 10 000, але судія не відступав від свого і велів йому якнайскорше виконати операцію. Розуміється, жид не хотів робити сього під такою загрозою, і вся публіка почала кепкувати з нього та дражнити його, примовляючи:

— Хто під ким яму копає, сам у неї впадає.

Тоді жид розсердився, подер свій запис і таким способом увільнив Анзальда від довгу. Тим часом Джіанетто взяв 100 000 дукатів і пішов шукати судії, який, опустивши сквапно судову залу, був уже в своїй гостиниці і готовився до від'їзду. Джіанетто предложив йому взяти 100 000 дукатів як гонорар за його оречення, але судія не захотів брати грошей, лише попросив у нього перстень, який мав на руці. Джіанетто нерado згодився на се, бо се був шлюбний перстень, одержаний ним від жінки, але не міг опертися наляганням судії і дав йому його.

Судія від'їхав із Венеції зі своїми слугами, а по кількох днях, проведених у радості та забавах, Джіанетто й Анзальдо виїхали до Бельмонте. Там численна публіка зустріла їх дуже святочно, на їх честь устроєно многолюдні забави та празники, всі були раді їх приїздові, тільки жінка Джіанеттова була немов у лихій настрої. Він запитав її, чи вона не сердиться чого, а вона відповіла:

— Як не маю сердитися, коли ти, виїхавши на короткий час до Венеції, зараз же й зрадив мене?

Джіанетто остовпів із зачудування і почав запевняти її, що йому й на думку не прийшло зраджувати її в Венеції.

— Там у тебе була якась любка,— сказала вона,— і ти дав їй мій перстень, який я дала тобі на знак твоєї вірності.

Джіанетто почав заклинатися, що перстень дав не жадній любці, але мужчині, а власне тому судії, що своїм вироком увільнив Анзальда.

— Клянешся зовсім надурно,— рішуче промовила жінка,— бо я знаю напевно, що мій перстень ти дав жінчині, а не мужчині.

Ті слова так уразили Джіанетта, що він аж заплакав, а тоді жінка, сміючися, показала йому його перстень і призналася, що вона сама була тим судією. Як утішився Джіанетто сим признанням своєї жінки, про те нема що й казати. Він не забув також віддячитися тій дамі, що остерегла його перед вином, заправленим сонним порошком».

Чи збірка Дж. Флорентіно була перекладена на англійську мову — невідомо, так само як невідомо напевне, чи Шекспір знав настільки італійську мову, аби міг користуватися сим оповіданням в оригіналі. Се друге, одначе, видається мені досить правдоподібним з огляду на те, що Шекспір значну часть своїх драм оснував не тільки на італійських відносинах, але також на творах італійських письменників. Оповідання Флорентіно можна вважати свобідною переробкою давнішого оповідання «Gesta Romanorum», локалізованою у Флоренції та Венеції. Із сього оповідання, крім головної його основи, взяв Шекспір назву замку Бельмонте, хоч і помістив сю місцевість недалеко Венеції, не над морем, а десь на північ від Венеції, на горі, за рікою Brentoю, через яку до Венеції треба було перевозитися паромом (trajetto). Здається, не завважено досі, що в італійським оповіданні місцевість Бельмонте та її влателька окружені потрохи казковим німбом і нагадують давні казки про зачаровані замки, до яких в'їздять лицарі та гості, але з яких не вертає ніхто. Прототипом сих оповідань можна вважати оповідання Гомерової «Одіссеї» про чарівницю Кірке та її острів. Не можна сказати, аби акт суду, що рішає про долю довжника купця, в італійським оповіданні переведений був добре. Жінка Джіанетта являється тут самозваним приїжджим судією, який при допомозі господаря гостиниці анонсує свою судейську мудрість і якого вирок ні в якій законно устроєній державі не може мати обов'язкової сили. Італійський оповідач силкувався обминути сю трудність тим, що проголошення вироку помістив у звичайній судовій залі, не вважаючи на те, що в такій залі судити й вирокувати мав право тільки звичайний судія. В оповіданні «Gesta Romanorum» ся сцена уложена трохи зручніше, але все-таки не зовсім добре, бо там жінка, перебрана за лицаря, виступає тільки як посторонній свідок, що своїми запитами вияснює суть закону, але до видання вироку покликає дійсного судію, що переводив розправу. Шекспір перевів сю сцену далеко краще від обох своїх джерел, зробивши жінку, перебрану за правника, оборонцем, а не судією в процесі.

Другий мотив, покладений Шекспіром у основу його драми, — се оповідання про подружжя, утруднене перешкодами, які можуть довести жениха до страти життя або маєтку. Сей мотив дуже поширений у казках найрізніших народів із темою «царівна на скляній горі». Може, найстар-

шим зразком такої казки треба вважати староегипетську казку «Царевич і призначення», написану приблизно в XVII в. перелд Хр[истом] і поміщену в перекладі на французьку мову в збірці G. Maspero, Les contes populaires de l'Egypte Ancienne, Paris, 1899, стор. 239—244. Подаю тут її в перекладі на нашу мову, тому що досі вона не була введена в круг дослідів над джерелами Шекспірової драми.

«Був раз цар у Єгипті, що не мав мужеського потомка. Його серце було дуже сумне, і він благав хлопця від тогочасних богів. Вони рішили дати йому сина, і, проспавши ніч зі своєю жінкою, він зробив так, що вона почала. Коли вийшли її місяці, вона вродила дитину мужеського полу. Зійшлися богині Гатори (судильниці, яких у єгиптян було 7) судити йому долю. Вони сказали: він умре від крокодила, або від гадюки, або від пса. Коли присутні при дитині почувли се і донесли се цареві, цар засмутився дуже в своїм серці і велів збудувати дім на високій горі, оселити в нім людей і заповнити його всяким добром із царського двора і держати там царського сина так, аби ніколи не виходив із того дому. Коли царевич доріс, він вийшов на плоский дах свого дому і побачив на вулиці пса, що йшов з чоловіком. Він сказав до слуги, що був біля нього: «Що се таке йде за чоловіком отам на вулиці?» Слуга відповів: «Се пес». Хлопець сказав: «Дайте мені такого!» Слуга доніс про се цареві, а цар сказав: «Приведіть йому молодого ловчого пса, аби його серце не сумувало». І йому привели пса.

Коли минули роки і хлопець почув молодечу силу у всіх своїх сугавах, він вислав просьбу до свого вітця з отсими словами: «Чого мені сидіти тут, як привидові? Коли я призначений на три нещасливі припадки, то чому не жити по своїй волі? Нехай у всім буде воля божа». Цар вислухав сього і дав йому всяку зброю, дав йому також його пса для супроводу і вислав його в східну сторону царства, до Сирії, і сказав йому: «Йди, куди хочеш!» Його пес ходив із ним, і він по своїй уподобі ходив по всім краю, живлячися ловецтвом і стріляючи всяку дичину того краю. Отак він зайшов до князя краю Нагаранні, а в князя того краю не було сина, лиш одна дочка. Для неї збудовано дім, якого 70 вікон було віддалених на 70 локоть від землі. Князь Нагаранні розіслав поклик до синів усіх князів Сирії та Палестини з отсими словами: «Хто досягне до вікна моєї дочки, тому дам її за жінку».

Від того дня минуло багато часу, і сірійські князевичі трудилися день у день надарма. Тоді єгипетський царевич прибув до того міста, і князевичі розповіли йому про князівну в тім домі, прийняли його по-приятельськи і запитали, відки він. Він відповів: «Я син візника з Єгипту. Моя мати вмерла, а мій отець оженився з другою жінкою. Коли у сеї другої жінки знайшлися діти, вона зненавиділа мене, і я втік від неї». Вони прийняли його до свого товариства, стискали йому руки і обіймали його по-приятельськи. Отак минуло кілька днів, і він запитав молодих князів: «Що ж ви робите тут?» Вони відповіли: «Проводимо час ось як: підскакуємо на своїх конях до он тих вікон. Хто доскочить до вікна князівни Нагаранні, той одержить її за жінку». Він сказав до них: «Коли позволите, я помолюся до богів і попробую підлетіти з вами». Вони почали підлітати так, як привикли чинити се кожного дня, а царевич стояв оддалік від них і побачив, як із вікна вихилилася князівна Нагаранні і вдивилася в нього. А коли минуло кілька днів, царевич сів на свого коня і вніхав разом із молодими князями. Він підлетів вище від їх усіх, доскочив до вікна князівни Нагаранні, вона вхопила його в свої обійми і цілувала з усієї сили.

Двораки князівни поспішили врадувати серце її вітця і донесли йому: «Один із молодих людей досягнув до вікна твоєї дочки». Князь запитав післанця: «Котрого князя син?» Той відповів: «Се син одного царського візника з Єгипту, що приїхав сюди, тікаючи від своєї мачухи, яка зненавиділа його задля своїх дітей». Князь Нагаранні розсердився дуже і сказав: «Чи ж маю віддати всю дочку за єгипетського втікача? Нехай забирається геть із мого краю!» Сказано зараз царевичеві: «Вертай назад туди, відки прибув». Але князівна задержала його і заклалася богом, мовлячи: «На ім'я бога Фра Гармахуїті, коли його відберуть від мене, я не буду ані їсти, ані пити і вмру передчасною смертю». Післанець повторив її слова її вітцю, а сей вислав своїх людей, аби вбили молодого чоловіка, поки ще не вийшов зі свого дому. Княжна сказала їм: «Клянуся богом Фра, коли ви вб'єте його, я вмру до заходу сонця. Я не прожию ані години, коли буду розлучена з ним». Се донесено її вітцеві. Сей велів привести до себе молодого чоловіка і свою дочку. Молодий чоловік перелякався дуже, станувши перед князем, але княжна обняла його, почала цілувати і сказала: «Скажи мені, хто ти, бо для мене ти моя дитина». Царевич

відповів: «Я син царського візника з Єгипту. Моя мати вмерла, а мій отець оженився з іншою жінкою. Вона зненавиділа мене, і я втік від неї». Тоді князь дав йому свою дочку за жінку, дарував йому дім, багато поля, худоби, домашньої посуду і всякого добра».

Друга парість сеї теми підіймається о ступінь вище з розвоєм людського духу: місце фізичного напруження, потрібного для осягнення руки царівни, заступає духове напруження. Царівна надзвичайно мудра і хоче мати надзвичайно мудрого чоловіка, тому й задає охотникам до своєї руки загадки з надзвичайно тяжкими умовами для того, хто їх не відгадає; хто ж відгадає, той буде її мужем. Прототипом сеї групи казок можна вважати китайську, а може, індійську казку про царівну Турандот, поміщену на чолі другого тому збірки орієнтальних оповідань, відомої під назвою «Тисяча й один день»¹. Ся орієнтальна казка послужила основою для драми італійського письменника Гоцці, якого твір у переробці німецького поета Фрідріха Шіллера [під з[аголовком] «Turandot» здобув собі європейську популярність.

Окремою парістю сеї групи оповідань треба вважати ті оповідання, в яких загадки задає не царівна, а її отець, і то в формі скриньок із загадковими написами і більш або менш символічним змістом. Прототипом сеї групи оповідань можна вважати оповідання про індійського царя та його двораків, поміщене у вступній часті духовної повісті «Варлаам і Йоасаф», якої авторство в грецькій мові приписувано Іванові Дамаскінові, а якої індійське, а спеціально буддійське походження виказав німецький учений Фелікс Лібрехт². Ось оповідання сеї повісті в перекладі на нашу мову з церковнослов'янської, що міститься в крехівським рукописі сеї повісті з XVI в., яким користувався я для своєї праці «Варлаам і Йоасаф», старохристиянський духовний роман. У Львові, 1897, стор. 17—18.

«Був один цар, дуже великий і славний. І коли він їхав на позолоченім возі, а довкола нього збройна дружина,

¹ Tausend und ein Tag. Morgenländische Erzählungen. Aus dem Persischen, Türkischen und Arabischen... übersetzt von F. H. von der Hagen, Zweite wohlfeilere Ausgabe. Zweiter Band. Prenzlau, 1836, стор. 1—19.

² Felix Liebrecht. Zur Volkskunde, Alte und neue Aufsätze. Heilbronn, 1879, Die Quellen des «Barlaam und Josaphat», стор. 441—460, первісно друковано в журналі «Jahrbuch für romanische und englische Literatur», II, 314 і д[алі].

як подоба царям, зустрів двох мужів, одітих у подерті та погані одяги, марних на обличчях і дуже блідих. Знаючи, що се у них від тілесної втоми, важкого посту та праці, що знесилила їх тіло, цар, побачивши їх, зіскочив із воза і, припавши до землі, поклонився їм, а вставши, обіймав їх і цілував з любов'ю. Вельможі його та князі обурились сим, вважаючи негідним царської слави робити таке, але не посміли висловити до очей цареві своє обурення. Пізнавши се, цар велів зробити чотири дерев'яні скриньки, дві обложити золотом і накласти в них мертвецьких костей смердячих та позабавати золотими гвоздями. Дві інші велів помазати смолою, а наповнити їх дорогими камінцями та всякими пахощами і обов'язати волосяними мотузками. Тоді покликав своїх вельмож, що сердилися на нього при його стрічі з бідними людьми, і велів їм оцінити, що варті золоті скриньки, а що осмолені. Вони ж признали золотим велику ціну, думаючи, що в них лежать царські корони та пояси, а осмоленим признали дуже малу вартість. Тоді цар промовив до них: «Знав я, що так скажете. Але не так треба думати, не по зверхньому треба судити, але вперед пізнати, що міститься всередині». І тоді велів отворити золоті скриньки, а коли їх отворено, повіяв злий сопух і всіх лиця посумніли. А цар сказав: «Отсе наш світ! Убрані в світлі та пишні одяжі, горді своєю славою, всередині показуються як смердючі мертвецькі кості задля множества своїх злих діл». Потім велів отворити осмолені скриньки, а коли їх отворено, всі повеселіли на вид поміщених у них дорогоцінностей та від приємного запаху, що виходив із них. І цар сказав до них: «Знаєте, до кого подібні ці скриньки. Подібні до тих нужденних і обдертих людей, за яких привітання ви сердилися, але яких я розумними очима бачив душевну красоту і честь, гідну царського поклону». Отак він присоромив своїх вельмож і навчив їх не дати себе дурити поверхності, але вникати вглиб розумом».

ДІЙОВІ ОСОБИ

Дож Венеції.
Принц Марокканський.
Принц Арагонський.
Антоніо — венецький купець.
Бассаніо — його друг.
Саларіо } друзі Антоніо й
Граціано } Бассаніо.
Лоренцо — закоханий в Джессіку.
Шейлок — єврей.
Тубал — єврей, друг Шейлока.
Ланселот Гоббо — шут, слуга Шейлока.
Старий Гоббо — батько Ланселота.
Леонардо — слуга Бассаніо.
Бальтазар — слуга Порції.
Стефано — слуга Порції.
Порція — багата діличка-поміщиця.
Нерісса — її служанка.
Джессіка — дочка Шейлока.
Сенатори, члени суду, тюремщики,
слуги.

Дія відбувається частково в Венеції, частково в великому замку Порції, на материках.

АКТ ПЕРШИЙ

ПЕРША СЦЕНА

Венеція. Вулиця. Антоніо, Саларіо і Саланіо виступають.

Антоніо

Йй-богу, сам не знаю, чом сумую;
Вже годі того; кажете: йй вам годі.

Та як я вбрів у се, як підвінуло,
І що воно таке, і відки родом,—
Ось що я знати б рад.
Такого дурня робить з мене туга,—
Вже далі сам себе не пізнаю.

С а л а р і н о

Думками ви мчите по океані,
Де ваші галеони пишномашті
На водах, мов пани й купці багаті,
Немов якісь морські парадні цуги,
Глядять згори на те дрібне купецтво,
Що їх вітає, кланяється їм,
Коли летять на своїх тканих крилах.

С а л а н і о

О, вірте, пане, якби я так много
Поклав на стáвку щастя, то найкраща
Часть серця мо́го і моя надія
Була б там геть. Я все траву би микав,
Щоб бачить, відки вітер віє, все б глядів
До мап, на пристані, греблі та доки,
І всяка річ, що моїм би товарам
Грозила злом, мене б смутила, певно.

С а л а р і н о

Мій дмух, що студить борщ, на мене б віяв
Лихорадкою, скоро б я подумав,
Який грізний на морі дужий вітер.
Вид, як пісочок сиплеться в клепсидрі,
Мені б нагадував мілизни й коси;
Все б бачив я — Івашко мій багатий
Загруз в піску, гне голову під ребра,
Свій гріб цілує. А ввійшовши в церкву
І бачачи святі храми з каміння,
Чи зараз не згадав би я злі скелі,
Яким досіть торкнуть крухий кораблик,
І він весь крам свій висипле у воду,
І диким хвилям дасть мій шовк на шати.
Сказать — отсе ще мій весь сей маєток,
А ось пропав! Чи ж, знавши сеє, можна
Думки клеїть, а то́го й не подумать,
Що засмутив мене б такий припадок?

Хоч не кажіть! Відома річ, Антоніо
Сумний, бо торгові діла його зжурили.

Антоніо

О, ні, не те! Спасибі мому щастю,
Мій статок не одному кораблеві
Повірений ані одному місцю;
І не залежить все моє майно
Від щастя сього лиш одного року;
Ні, не торги мене так засмутили.

Саланіо

То ви закохані?

Антоніо

Пек! Пек!

Саланіо

І не закохані? Ну, що ж, хіба сумні
Тому, що невеселі. Ви могли б
Сміятися, скакати, сказати: «Я втішний,
Бо не сумний!» Та бий вас Янус двоголовий!
Природа дивні чудасії плодить;
Сей жмурить очі у одно й регоче,
Мов шпак у клітці біля дударя,
А другий строїть так прекислу пику,
Що в усміху не блиснув би зубами,
Хоч би сам Нестор клявсь, що жарт смішний.

Бассаніо, Лоренцо і Граціано
входять.

Ось тут Бассаніо, світлий ваш братанич,
Граціано і Лоренцо! Прощавайте!
Лишаємо вас в кращім товаристві.

Саларіно

Я б рад лишився, щоб вас звеселити;
Та вам любіші други ось надходять.

Антоніо

Високо й ви у мене у повазі;
Візьму се так, що вас діла геть кличуть
І ви відходите, діждавши хвилі.

Саларіно

Добрий день, любії панове!

Бассаніо

Панове милі, а коли нам разом
Повеселиться? Щось вас рідко видно.
Чи так се мусить бути?

Саларіно

В вільну хвилю
Сподіємось служити вам.

Саларіно й Саланіо відходять.

Лоренцо

Отсе ви
Знайшли Антонія, Бассаніо,—
То ми прощаєм вас. Та прошу, ув обіди
Згадайте, де б нам здібаться.

Бассаніо

Будь певний.

Граціано

Ви щось сумні, пане Антоніо!
Світ завдає занадто вам турботи,
Хто дорого платить його, той тратить.
Повірте, ви змінилися на диво.

Антоніо

Я ціню світ як світ лиш, Граціано:
Як сцену, де свою гра кожний ролю;
Моя ж сумна.

Граціано

Ось я заграю дурня.
Усміху й втісі зморшки хай приходять,
І радше най вино нам серце гріє,
Ніж мають сум його й грижá студити.
Чому ж би муж, в якого кров гаряча,
Сидіти мав, як дід алебастровий?
Спать, як не спиться, раз у раз журиться
Аж до жовтачки? Слухай, друже мій!
Люблю тебе, й любов говорить з мене.

Бувають люди, у яких лице
Заходить плісню, як багно стояче,
Які мовчать так довго і завзято,
Немов бажають вид собі надати
Поваги, мудрості та дум глибоких,
Немов сказати хочуть: «Я вирочня,
А як уста отворю, й пес не гавкне!»
О друже мій, знавав таких я много,
Яких тому лиш мудрими вважали,
Що все мовчали. Якби що сказали,
То мусив би слухач їх согрішити
Й сказати про брата свого: «Се дурень!»
Скажу тобі про се ще іншим разом.
Та не лови ж бо на принаду смутку
Отого ковблика дурного — суд людський!
Ходім, Лоренцо! Поки що прощайте!
Скінчу свою балачку по обіді.

Л о р е н ц о

Так прощайте аж до пополудня!
Я мушу бути одним із тих німих,
Бо не допустить сей мене до слова.

Г р а ц і а н о

Еге, пробудь зо мною ще два роки,
То й голосу свого звук забудеш.

А н т о н і о

Здорові йдіть! Для вашої вподоби
Зроблюся ще балакуном.

Г р а ц і а н о

Спасибі!

Мовчання добре лиш тоді, як перед нами
Копчені язики і непродажні дами.

Г р а ц і а н о й Л о р е н ц о виходять.

А н т о н і о

Хіба се новина?

Б а с с а н і о

Граціано балакає без кінця про ніщо, більше,
як котрий-будь венеціанець. Його ро-

зумні думки такі, як два зерна пшениці
в двох кірцях полови. Шукай хоч увесь день,
поки їх знайдеш, а коли знайдеш, то пока-
жеться, що вони неварті були шукання.

А н т о н і о

Нехай собі! Та ви скажіть, яка се
Та дама, до якої ви пустились
І про яку мені сказати мали?

Б а с с а н і о

Чей же вам відомо, Антонію,
Яка надшарпана моя фортуна,
Яке життя веду я блискучіше,
Ніж дозволяють засоби скупії.
Та я не жалую тепер, що мушу
Розстаться з тим життям; бажав би
Лиш з честю від довгів себе звільнити,
В які життя, крихітку марнотратне,
Мене втягло. У вас, Антонію,
Стоїть найбільший довг мій, і грошима,
И любов'ю; та любов мені порука,
Що можу вам довірити свій план,
Яким з довгів звільнить себе задумав.

А н т о н і о

Скажіть усе, прошу вас, любий мій!
І скоро, як се все у вас буває,
Се діло з честю згідне, будьте певні,
Що й сам я, мій маєток і всі сили
Готові в кождім разі вам служити.

Б а с с а н і о

Ще бувши школярем, я випускав
Не раз одну стрілу, а як хибів,
Пускав другу таку саму за нею
І потім пильнував знайти обі.
Отак ризкуючи обі, я часто
Обі й знаходив. Сей дитячий приклад
Наводжу вам на доказ, що мій намір
Зовсім невинний. Ви позичили
Мені багато, і я легкомисно
Розтратив те, що позичав у вас.

Та коли ласка ваша випустить
Ще одну стрілу в ту саму ціль,
В яку не трафив досі, то я певний,
Що попильную віднайти обі.
А не знайду, то сю остатню ставку
Повёрну вам, за першу ж лишуся
Вам вдячним довжником.

А н т о н і о

Бассаніо,

Ви знаєте мене і гаєте
Даремно час, заходячи з боків
До приязні моєї. Ви вхибляєте
Мені тепер більш тим, що ніби в сумнів
Подаєте мою маленьку неспроможність,
Ніж якби втратили усе, що маю.
Тому скажіть, що маю вам вчинити
Таке, що вам вчинити маю змогу,
А я готов на все. Тому лиш сміло!

Б а с с а н і о

В Бельмонті дідичка живе багата
І гарна і, що найгарніше всього,
Чеснотами багата. Сталось раз,
Що від її очей одержав я
Німе посольство: зветься Порція,
Нічим не менша від дочки Катона,
Що Брутовою жінкою була.
Ціну її вже знає світ широкий,
Бо всі вітри з усіх сторін приносять
До неї славних сватачів. Злотисте
Волосся отіняє скрань її,
Мов золотее руно. Бельмонт-город
Колхідою зробився, й не один
Там Ясон добивається до неї.
О мій Антоніо, якби я мав
За що між ними в супірництво стати,
Віщує дух мій, що я побідив би
І осягнув би ту мету щасливу.

А н т о н і о

Ти знаєш, весь маєток мій на морі;
Не маю грошей ні добра, щоб суму

Готівкою підняти. Отже, йди
Попробуй, що в Венеції кредит мій
Значити може; я готов його
До крайності тягнуть, аби тебе
Для Порції до Бельмонта післати.
Йди розлитуй, де дістати грошей,
А я на все пристаю без вагання,
Бо чей же ще приймуть мою поруку.
Оба відходять.

ДРУГА СЦЕНА

Бельмонт. Кімната в домі Порції.
Порція і Нерісса входять.

Порція

Кажу тобі, Неріссо, моя мала особа сприкрила собі сей великий світ.

Нерісса

Се було би так, дорога пані, коли би ваше лихо було таке велике, як ваше щастя. Проте, скільки бачу, так само хорі ті, що переїдаються, як ті, що голодують. Оттому бути посередині — се вже не найменше щастя. Надмір доводить скоріше до сивого волосся, але достаток жне довше.

Порція

Се гарні думки і гарно сказані.

Нерісса

Ще ліпше було би, якби були гарно виконані.

Порція

Коли б виконання було так легке, як знання того, що добре, то каплиці були би церквами, а хати бідних людей — палатами. Той добрий провідник, що сам виконує свої науки. Я можу ліпше двадцятьох навчити, що добре чинити, як бути одною з тих двадцятьох і виконувати свої власні навчання. Мозок може видумати закони для крові, але

гаряча кров перескакує через холодні приписи. Молодість — се той дурний заєць, що перескакує через сіті каліки розсудку. Але се міркування не допоможе мені вибрати мужа. От іще слово «вибрати»! Я не можу ані вибрати, кого хочу, ані відкинути, кого не хочу. Воля живої дочки зв'язана остаточно волею покійного вітця. Чи ж се не страшна річ, Неріссо, що я не можу ані вибрати, ані відкинути нікого?

Нерісса

Ваш отець був усе чесний чоловік, а чесні люди мають при смерті добрі помисли. Тому й лотерея, яку він видумав із тими трьома скриньками, золотою, срібною та олов'яною, і з тим, що хто відгадає його замисл, той дістане вас, не могла, без сумніву, бути видумана ніким іншим, лиш таким, що вас дуже любив. Але скільки ж прихильності почуваете ви до котрого з тих князів-сватачів, що зголосилися досі?

Порція

Прошу тебе, іменуй їх за чергою! Котрого назвеш, про того я скажу свій суд, а після сього ти осуди мою прихильність.

Нерісса

Першим між ними неаполітанський корольевич.

Порція

Се справді дикий жеребець. Не говорить ні про що, тільки про свого коня, і вважає великим доказом своєї здібності, що вміє сам його підкувати. Боюся, що його пані мамуня почала його від якогось коваля.

Нерісса

Далі йде граф Палатин.

Порція

Сей тільки й робить, що морщить чоло, немовби хотів сказати: «Коли мене не хочете, то мені байдуже». Слухає веселе оповідання і не всміхнеться. Боюся, що з нього зробиться плачущий філософ у старості, коли в молодості він так нечемно понурий. Волю радше пошлюбити труп'ячу голову з кістками в роті, як одного з тих двох. Хорони мене боже від обох!

Нерісса

А що скажете про французького пана monsieur Le Bon?

Порція

Бог сотворив його, то нехай собі буде чоловіком. Йй-богу, знаю, що се гріх — кепкувати з ближнього, але сей... Певна річ, у нього ліпший кінь, як у неаполітанця, і ліпший кепський звичай морщення чола, як у графа Палатина. Він усякий і ніякий. Коли заспіває дрозд, він зараз підскакує і готов битися зі своєю тінню. Коли б я його взяла, то взяла би двадцять мужчин. Коли би він згордував мною, я простила б йому; та хоч би він полюбив мене аж до безумства, я не полюбила б його.

Нерісса

Що скажете про Фоконбріджа, молодого англійського барона?

Порція

Знаєш, я не говорю до нього нічого, бо ані він не розуміє мене, ані я його. Він не вміє ані по-латині, ані по-французьки, ані по-італійськи; а ти ж можеш піти до суду і присягти, що я ані за сотик не вмію по-англійськи. Він — малюнок гарного мужчини, але хто ж може розмовляти з німою фігурою? І як по-чудацьки він одягнений! Думаю, що

він купив свій жулан у Італії, свої широкі штани у Франції, свою шапку в Німеччині, а своє поведження нахапав із усіх усюдів.

Нерісса

Що скажете про шотландського пана, його сусіда?

Порція

У нього сусідське милосердя, бо він, доставши поличник від англійця, поклявся, що відплатить йому, коли матиме змогу. Мені здається, що француз поручився за нього і поквітував його іменем англійця.

Нерісса

А як подобається вам молодий німець, братанич саксонського князя?

Порція

Дуже обридливий уранці, коли тверезий, а ще обридливіший попівдні, коли п'яний. Коли він найліпший, то буває мало чим гірший від чоловіка, а коли найгірший, то мало чим ліпший від скотини. Хоч би трафілося мені щось найгірше, я все-таки надіюся, що мені пощастить позбутися його.

Нерісса

Коли би він приступив до вибору і вибрав властиву скриньку, то ви мусили би відкинути його, аби сповнити волю свого батька, відкидаючи його.

Порція

Ось чому, боячися найгіршого, я прошу тебе поставити склянку рейнського вина на невластиву скриньку; бо коли в ній сидить чорт, а на ній стоятиме покуса, я певна, що він вибере її. Волю все інше, Неріссо, як пошлюбити губку! ¹

¹ Губка, spongeum, має ту властивість, що насичається води. Порція, називаючи свого жениха німця губкою, натякає на його нахил до п'янства.

Н е р і с с а

Не потребуєте боятися, люба пані, дістати за мужа одного з тих панів. Усі вони звірилися передо мною зі своїм наміром вернути до своїх домів і не докучати вам більше своїми конкуррами. Вони переконалися, що вас треба добиватися іншими способами, крім заповіту вашого батька зі скриньками.

П о р ц і я

Хоч би я мала постаріти так, як Сібілла, то волю зістати так непорочною, як Діана, ніж маю пошлюбити когось невідповідно до остатньої волі мого вітця. Тішить мене, що ся часть моїх сватачів пішла до голови по розум, бо між ними нема ані одного, якого віддалення не було би моїм сердечним бажанням. Нехай бог дасть їм щасливу дорогу!

Н е р і с с а

Чи не пригадуєте собі, пані, ще за життя вашого вітця одного венеціанина, студента й вояка, що був тут у товаристві маркіза з Монферрату?

П о р ц і я

Так, так, се був Бассаніо — таке, здається, було його ім'я.

Н е р і с с а

Так, пані. З усіх мужчин, яких бачили мої гупі очі, сей був найгідніший гарної пані.

П о р ц і я

Пригадую собі його добре і тямлю також, що він заслугував на твою похвалу.

Слуга входить

Ну, що там нового?

С л у г а

Чотири чужинці, ласкава пані, шукають вас, аби попрощатися з вами. А власне прибіг

гонєць від п'ятого, марокканського бея,
з вісткою, що його пан під ніч прибуде сюди.

Порція

Коли б я могла повітати сього п'ятого з такою радістю, з якою відпускаю чотирьох інших, то його прихід утішив би мене. Коли в нього душа святого, а тіло чортівське, то я воліла б, аби він освятив мене, ніж аби сватав мене. Ходи, Неріссо! Іди наперед, хлопче!

Тільки що заперла двері
За чотирма сватачами,
А вже п'ятий, як найнятий,
Гульк, і стукає до брами.

Відходять.

ТРЕТЯ СЦЕНА

Венеція. Публічна площа. Б а с с а н і о
і Ш е й л о к виступають.

Шейлок

Три тисячі дукатів — добре.

Бассаніо

Так, пане, на три місяці.

Шейлок

На три місяці — добре.

Бассаніо

А за се, як я казав, має дати за поруку
Антоніо.

Шейлок

Має дати за поруку Антоніо — добре.

Бассаніо

Можете порятувати мене? Можете зробити мені ласку? Можу почути вашу відповідь?

Шейлок

Три тисячі дукатів на три місяці — і Антоніо дає запоруку.

Бассаніо

Яка ж ваша відповідь?

Шейлок

Антоніо добрий чоловік.

Бассаніо

Чи, може, ви чули щось навпаки про нього?

Шейлок

О, ні, ні, ні! Коли кажу: добрий чоловік, то думаю при тім — розумієте, — що він маючий. Але його заможність оперта на надії: одна його галеона пішла до Триполіса, друга до Індії. Та й ще чую на Ріальті, що має третю в дорозі до Мексики, а четверту до Англії — і так ще й інші свої статки порозсилав по заграницям. Але кораблі — се ж лише дошки, а матроси — лише люди... Бувають щурі сухопутні й водяні; водяні злодії й сухопутні злодії, — хочу сказати, корсари, а надто ще небезпеки вітру, хвиль і скель. З тим усім сей пан маючий, — три тисячі дукатів, — думаю, що його поруку можу прийняти.

Бассаніо

Будьте певні, що можете.

Шейлок

Хочу бути певний, що можу; а щоб я міг бути певний, хочу надуматися. Чи можу поговорити з Антонієм?

Бассаніо

Коли ваша ласка обідати з нами.

Шейлок

Ага, щоб нюхати шинку, їсти ту домівку,
в яку ваш пророк, назарянин, закликав чорта.
Рад з вами торгувати та баришувати з вами,
стояти й ходити і все таке інше, але їсти
з вами не хочу, ані з вами пити, ані з вами
молитися. Що там нового чувати на Ріальті?

Антоніо приходить.

Бассаніо

Отсе синьйор Антоніо.

Шейлок

(сам до себе)

Він око в око як митник лукавий!
Ненавиджу його, бо християнин він,
Ще гірш за те, що з простої нетями
Задармо гроші зичить і ось тут,
В Венеції, збива ціну процентів.
Коб я його раз міг під бік пощупать,
Вже б злість свою стару я заспокоїв.
Мій люд святий ненавидить він, лає,
Там навіть, де все сходиться купецтво,
Мене, мій торг і мої правні зиски,
Які зве лихвою. Проклятий будь мій рід,
Коли йому прощу!

Бассаніо

Ви чули, Шейлок?

Шейлок

Обчислюю отсе свою готівку;
Та так більш-менш, як в тямці все складаю,
То повну суму — тисяч три дукатів
Відразу не постачу.— Ну, що з того!
Тубал, єврей багатогрошовитий,
Чей вигодить мені.— Та гово[рїть], на скільки
Вам місяців. *(До Антоніо.)* Гаразд, мій
чесний пане!
Про вашу милость тут була в нас мова.

А н т о н і о

Шейлок, хоч не зичу ані взайми,
На лихву не даю ні брать не звик,
Та що мій друг в потребі ось пекучий,
То вже зламаю звичай. Знаєш, скільки
Йому потрібно?

Ш е й л о к

Так, три тисячі

Дукатів.

А н т о н і о

На три місяці.

Ш е й л о к

Ага,

Отсе й забув — три місяці, значить.
Ну, добре, ви порука! Хай і так.
Та слухайте, ви ж мовили, здається.
Що не займаєте ні зичите на прік.

А н т о н і о

Не звик на те.

Ш е й л о к

Як Яков вівці пас
Леванові — по наших Авраамі
Святім він був, при мудрім старанні
Його матусі, третім спадкоємцем —
Так, справді, третім.

А н т о н і о

Чи се тут до речі?

Він брав проценти?

Ш е й л о к

Ні, щоб так проценти,
Те, що звемо процентом,— ніби ні;
Та слухайте, що Яков учинив!
Коли з Леваном він так угодився,
Що всі ягнята красі та перісті —
Се має бути Якова плата,

І як під осінь, літячись, ягниці
До баранів звернулись, і як в тій
Вовнистій череді заплід почався,—
То мудрий пастир обдирав з кори
Такі жердки і в момент парування
Ставляв їх перед вівцями літними,
Що тут приймали; а став час котитись,
Весь плід перістий був і Якову дістався.
Так він мав зиск і був благословенний,
Бо зиск — благословенство, як не з кражі.

А н т о н і о

Се був припадок, що йому сприяв.
Сам Яков того не зумів зробити;
Вела й чинила се рука небесна.
Чи має се проценти оправдати?
Та ж золото й срібло не вівці й барани?

Ш е й л о к

Не знаю. Я рошу його так само.
Послухайте, мій пане!

А н т о н і о

(до Бассаніо)

Бачиш, друже,
Чорт на свій зиск письмо святе цитує.
Ся зла душа святе на свідка кличе,
Хитрець із добродушним усміхом, рум'яне
Те яблуко, гнилее всередині.
О, як блищиться зверху фальш нутра!

Ш е й л о к

Три тисячі дукатів — кругла сума...
Три місяці — погляньмо, скільки вчинить.

А н т о н і о

Ну, Шейлок, мушу ж вам зобов'язатись?

Ш е й л о к

Пане Антонію, ви не раз, не два
Мене там на Ріальті зневажали
За мої гроші й за мої проценти.

Все я зносив, здвигаючи плечима,
Бо спадок роду нашого — терпіння,
Ви лаяли мене невірним, псом кривавим,
Плювали на жидівський мій халат
Тому лиш, що з свого користь я тягну.
Гаразд, отсе ж тепер я вам потрібний!
До мене ви прийшли й говорите:
«Шейлок, нам треба грошей». Кажете
Се ви, що в бороду мені плювали,
Що копали мене, як пса чужого,
Якого гонять із двора. Вам грошей треба.
Що ж маю я сказати? Ану ж скажу:
«А де в пса гроші? Відки мопс візьме
Три тисячі дукатів вам в позіку?»
Чи, може, маю знов як раб зігнуться,
Покірно стать, дух замираючи,
Й сказати: «Мій гарний пане, в середу
Ви плюнули на мене, а в четвер
Ви кóпнули мене, а в п'ятницю
Назвали псом. За всі ті чемності
Ось вам такі й такі грошенята».

А н т о н і о

Я міг би легко знов тебе так лаять,
Плювать на тебе й копати ногами.
Бо ж, зичачи нам гроші, зичиш їх
Не з приязні, бо приязнь не бере
Доходів із безплідного металу.
Зич нам, як ворогам; тоді сміліше
В випадку невиплати можеш ти
Свій довг стягати.

Ш е й л о к

А бач, яка в вас буря!
Я хтів вам услужить, добро зробить,
Забуть зневагу, що мені вчинили,
Дістати вам потрібне і не взяти
Процента ні гроша, а вам невт'ямку.
Се ж б'ула б приязнь?

А н т о н і о

Так, була би приязнь.

Шейлок

Сю приязнь я хочу вам оказати.
Ходить зо мною до нотарія,
Там підпишіть мені свій лист заставний,
А так, для жарту, як на певний день,
На певнім місці вам не змога буде
Тут тую певну суму, скільки там
Позика винесе, мені сплатити
По вмові точно, хай мені за страту
Свобідно буде з вашого ось тіла
Фунт м'яса вирізати також точно,
З якої часті тіла я захочу.

Антоніо

Нехай і так! Я підпишу сей запис
І скажу: «Жид зробив отсе з любові».

Бассаніо

Не слід вам се підписувать для мене!
Волю лишитися в своїй потребі.

Антоніо

Не бійся, друже! Я ж не пропаду.
Вже за два місяці, о місяць скорше
Від реченця виплати, я напевно
Дістану суму вдесятеро більшу.

Шейлок

О отче Аврааме, що за люди
Ті християни! Власних серць жорстокість
Вчить їх підозрівати в інших зло.

(До Бассаніо.)

Скажіть мені, прошу вас, коли він
Пропустить термін, що за зиск мені
Умовлену пеню стягнути з нього?
Фунт м'яса людського із чоловіка
Не має вартості ані пожитку
Такого, як волове чи козяче
Або бараняче м'ясиво. Бачите,
Вам для догоди чиню сю послугу.
Приймете — добре, а як ні — прощайте
І на любов мою не нарікайте!

А н т о н і о

Так, Шейлоку, підпишу вам сей запис.

Ш е й л о к

То зараз зійдемося в нотарія.
Повчіть його про сей веселий запис,
А я йду приготувати дукати.
Оглянуть мушу дім, який лишив я
Під доглядом хлопчища-пустака,
І за хвилину буду вам служити!

А н т о н і о

Спішися ж, бравий жиде!

Ш е й л о к відходить.

Сей єврей

Ще буде християнином; він добре.

Б а с с а н і о

Не вірю в добрість злобної душі.

А н т о н і о

Ходім! Сим ділом ніщо турбуваться.
Чей кораблі мої заздалегідь являться.
Відходять.

АКТ ДРУГИЙ

ПЕРША СЦЕНА

Бельмонт. Кімната в домі Порції. Трублять у роги.
Входять бей марокканський і його
супровід, Порція, Нерісса та інші
з її челяді.

М а р о к к о

Не погордуйте мною за мій колір,
Смагляву барву південного сонця,
Що виріс я під ним в сусідстві вашім.
Хай стане тут найкращий муж з півночі,
Де Феб заледве топить криги льоду,
І хай для вас дряпнем собі ми шкіру,
В кого кров червоніш, в його чи в мене.

Кажу вам, пані, се моє лице
Хоробрих страшило. Любов'ю вам кленуся,
Що благородні діви мого краю
В нього влюблялись. Не хотів би я
Мінять сей колір, лиш хіба для того,
Щоб вкрасти вашу думку, моя царице.

Порція

При виборі не покермує мною
Сам тільки потяг серця молодого;
Льос, на яким моя зависла доля,
У мене виключає свободний вибір.
Та якби мій отець не був стіснив мене,
Вкладаючи своєю волею
На мене мус лиш того пошлюбити,
Хто позиска мене так, як я вам казала,
Ви, світлий княже, мали б рівне право
До могої руки, як кожний з тих,
Що досі тут були.

Марокко

Спасибі і за те!

Тож наведіть мене до тих скриньок,
Щоб спробував я зараз щастя свого
На шаблю сю, якою вбив я Софі
І перського царя, що тричі побідив
Султана Солимана, найдикіші
Я б очі переблискав, найсміліше
Я б серце переважив на землі;
В медведиці я б видер молоді
І льва б сполошив, що ричить над жиром,
Щоб вас здобути, пані. Але, ах!
Коли Геракл і Ліхас в кості грають,
Хто хоробріший, то щасливий льос
Припадом впасти може в слабку руку,
Алкід підляже хлопцеві своєму.
І я, як проведе сліпее щастя,
Схиблю там, де потрафить менше гідний,
І з жалю вмру.

Порція

Беріть свій льос, як є.
Вам вільно відступити, а хочеться

До вибору пристать, то присягнете —
Коли хибне вам щастя, на будуще
Ніяку жінку за жону не брати.
Тож поміркуйте.

М а р о к к о

Я й так не схотів би.
Ходить ведить мене, хай льос рішає.

П о р ц і я

Спершú до церкви, по обіді ж можна
До проби стати.

М а р о к к о

Да щастить нам богі!
Чи горе на весь вік, чи щастя вдох.

ДРУГА СЦЕНА

Венеція. Вулиця. Ланселот Гоббо входить.

Л а н с е л о т

Нема сумніву, моя совість не допускає мені втекти від жида, мого пана. Але ворог наступає мені на п'яти і спокушає мене, говорячи мені: «Гоббо, Ланселоте Гоббо, добрий Ланселоте, або добрий Гоббо, або добрий Ланселоте Гоббо, дай ногам знати, драпни, тікай!» Совість говорить: «Ні, стережися, чесний Ланселоте! Стережися, чесний Гоббо, або, як сказано, чесний Ланселоте Гоббо, не тікай, не давайся на втеки!» Гаразд! Дуже спокусливий ворог велить мені забиратися. «Махай! — говорить ворог. — Гони! — мовить ворог. — Бога ради, здобудься на відвагу, — мовить ворог, — і дралкой!» Гаразд! Моя совість вішається моему серцю на шию і говорить мені премудро: «Мій чесний друже Ланселоте, ти ж син чесного батька» — або властиво чесної жінки, бо, сказавши по правді, мій батько мав трохи кепський смак, був трохи квасковатий... Гаразд, моя совість каже: «Лансело-

те, не вступайся і не руш із місця!» — «Вті-
кай!» — говорить ворог. «Не руш!» — гово-
рить моя совість. А я кажу до совісті: «Твоя
рада добра!» І кажу до ворога: «Твоя рада
добра». Коли піддамся раді своєї совісті, то
лишуся в жида, свого пана, а сей — боже
мені прости! — трохи подібний до чорта.
Коли ж утечу від жида, то піддамся раді
ворога, а сей — неприємком кажучи — такий
сам чорт. Певна річ, жид — се втілений чорт,
але, на сумління, моя совість — се подекуди
твердосерда совість, коли радить мені ли-
шитися в жида. Ворог дає мені приязнішу
раду. Втечу, вороже, побіжу, мої п'яти го-
тові накивати жидаві. *(Кидається бігти.)*

Старий Г о б б о входить із кошем.

Г о б б о

Панцю, паничу, гей ти! Будь такий добрий,
куди мені зайти до дому пана жида?

Л а н с е л о т

(набік)

О боже, мій ріднісінький отець! Він не такий
сліпий, як стовп, але все-таки досить сліпий!
і не впізнає мене. Ану, пожартую з ним.

Г о б б о

Панцю, паничу, будь такий добрий, куди тут
до дому пана жида?

Л а н с е л о т

Зверніть у праву руку на найближчій розі,
але перед найближчим зверніть наліво! Ро-
зумієте? При першій найближчій розі не
звертайте ані направо, ані наліво, тільки
пріть навпростець до дому пана жида.

Г о б б о

Ай боже мій, се буде не легко знайти дорогу.
А не могли би ви сказати мені, чи нікий

Ланселот, що живе в нього, живе в нього чи не живе в нього?

Ланселот

Питаєте про молодого пана Ланселота? (Набік.) Пожди, тепер тобі заїду. (Голосно.) Питаєте про молодого пана Ланселота?

Гоббо

Та він не пан, паночку, тільки бідного чоловіка син. Його отець, сказати вам по правді, сетно бідний чоловік, але зрештою, богу дякувати, мається добре.

Ланселот

Та добре, най мається, як хоче, але тут мова про молодого пана Ланселота.

Гоббо

Вашого послушного слугу і Ланселота, паночку.

Ланселот

Отож, прошу вас, старушку, будьте такі добрі,— чи питаєте про молодого пана Ланселота?

Гоббо

Та про нього ж, паночку, коли ваша ласка.

Ланселот

Отже, про пана Ланселота. Не говоріть про пана Ланселота, татусю, бо той молодий пан волею судьби, чи долі, чи трьох сестер Парок, чи якою іншою неволею на правду вмер на смерть, або, кажучи простішими словами, помандрував у вічність.

Гоббо

Е, борони боже! Та ж він іще молодий і був підпорою моєї старості, моєю найліпшою підмогою.

Ланселот

(набік)

Чи я виглядаю як кій або як кіл, як костур або як підпора? (Голосно.) Чи не пізнаєте мене, татусю?

Гоббо

Ой лишенько, відки ж мені знати вас, паничу? Але скажіть мені, прошу вас, чи мій синок — най з богом спочиває! — живий чи вмер?

Ланселот

Та чи ж не пізнаєте мене, татусю?

Гоббо

Йй же богу, паничу, я старий і трохи сліпий і не пізнаю вас.

Ланселот

Та правда, хоч би ви навіть були зовсім видючі, то, певно, не пізнали би мене. Мусить бути мудрий отець, аби пізнав свою дитину. Гаразд, старий діду, скажу вам правду про вашого сина. Благословіть мене! Правда мусить вийти наверх. Убійство не може укритися довго, а батьківський син також ні; правда все виявиться. (Клякає перед ним.)

Гоббо

Прощу вас, пане, встаньте! Я певний, що ви не мій син Ланселот.

Ланселот

Прощу вас, не робімо більше жартів, але благословіть мене! Я ваш син Ланселот, той хлопець, що був, та дитина, що має бути.

Гоббо

Не могу й подумати, що ви мій син.

Ланселот

Я також не знаю, що думати про се, але я Ланселот, жидів слуга, і я певний, що ваша жінка Маргарета — моя мати.

Гоббо

Се так, вона зоветься Маргарета, і я готов присягти, що коли ти Ланселот, то ти моя власна кров. Боже небесний, яка ж у тебе борода! В тебе більше волосся на обличчі, ніж у мого коня Доббіна на хвості.

Ланселот

Мабуть, у вашого коня Доббіна волосся покоротшало, бо коли я остатній раз бачив його, то в нього на хвості було далеко більше волосся, як у мене на лиці.

Гоббо

Йй-богу, ти змінився дуже. Але як же ти заходишся зі своїм паном? Я несучу йому дарунок. Ну, як же тобі поводитися в нього?

Ланселот

Добре, добре! Але щодо мене, то я, постановивши собі втекти від нього, не сяду скорше, поки не вбіжу шмат дороги. Мій пан — правдивий жид. Йому дарунок? Хіба мотуз на шию. Я мру з голоду в його службі. Кожний мій палець можете почислити моїми ребрами. Тату, я рад, що ви прийшли. Давайте сюди ваш дарунок, я дам його пану Бассанію, який своїм слугам дає справді пишні убрання. Коли не дістану служби в нього, втікати хочу хоч би на край світу. Ось щастя! Се він сам надходить. Просіть його за мною, тату, а то я сам волю стати жидом, ніж довше служити в жида.

Бассанію надходить із Леонардо
І іншими слугами.

Б а с с а н і о

(до одного слуги)

Зроби се так! Але поспішай так, аби вечере була готова найдалі о п'ятій годині. Надай отсі листи, дай шити ліберії і проси Граціана, аби зараз прийшов до мого дому.

С л у г а відходить

Л а н с е л о т

Прийдіть до нього, тату!

Г о б б о

Боже вас благослови, паночку!

Б а с с а н і о

Спасибі! Чого вам треба від мене?

Г о б б о

Отсе мій син, паночку, бідний хлопчище.

Л а н с е л о т

Та не бідний хлопчище, пане, відколи служу в багатого жида. Але я рад би, як се виложить мій тато...

Г о б б о

У нього, паночку, як то кажуть, велика деклінація служити...

Л а н с е л о т

Правду сказавши, вся річ у тім, що я служу в жида, і рад би, як се ясніше виложить мій тато...

Г о б б о

Він зі своїм паном, вибачайте, що так скажу, днуть коти.

Л а н с е л о т

Одним словом, чиста правда в тім, що жид зробив мені кривду, силуючи мене, як се

дякувати богу, докаже мій тато, отсей старенький чоловік...

Г о б б о

Тут у мене пара голубів, які я готов дарувати вашій милості, а моя просьба до вас...

Л а н с е л о т

Коротко кажучи, ся просьба дотикає мене самого, як ваша милость почує від отсього чесного старця, який, хоч я се кажу, проте таки мій отець і бідолаха.

Б а с с а н і о

Говоріть же один із двох! Чого хочете?

Л а н с е л о т

У вас служити, пане.

Г о б б о

Еге, се хотіли ми ласкаво пропонувати вашій милості.

Б а с с а н і о

(до Ланселота)

Тебе я знаю; будь по твоїй просьбі!
Шейлок, твій пан, згадав про тебе нині
І поручив тебе, коли порука — зиск,
Із служби в жида-багача вступити
У службу шляхтича з малим маєтком.

Л а н с е л о т

Стара приказка дуже добре поділена між моїм паном Шейлоком і вами: у вас ласка божа, а в нього всього много.

Б а с с а н і о

(до Ланселота)

Вгадав! *(До Гоббо.)* Старий, ідіть зі своїм сином!

Ти, сину, попрощайся з своїм паном
І розпитай помешкання мое. *(До слуг.)*

Дасте йому ліберію приличну,
Як своєму товаришу, й старунок!

Л а н с е л о т

(до Гоббо)

Ходімо, тату! (Набік.) Не можу дістати служби, ні, бо не маю язика в голові. (Оглядає свою долоню.) Ось воно! Ледве в цілій Італії знайдеться чоловік, який мав би кращий рисунок на отсій табличці, якою можна присягти на святе письмо, що я буду мати щастя! На тобі! Ось тут зовсім паскудна життєва лінія — якась дрібнища з жіноцтвом. Ах, п'ятнадцять жінок — се ще нічого. Одинадцять вдів і дев'ятеро дівчат — се скупа запомога для одного мужчини. А далі — тричі мало що не втопитися і раз мало що на смерть не розбитися о ріг постелі, — се мені раз поводження! Гаразд! Коли доля — жєнщина, то в сьому випадку вона добра дівка. (До Гоббо.) Ходімо, тату! За хвилину я попрощаюся з жидом. (Оба відходять.)

Б а с с а н і о

(до Леонардо)

Прошу тебе, мій добрий Леонардо,
Купивши все і розстаравши добре,
Вертай чим скорше, бо під ніч гошу
Своїх найліпших друзів. Поспішай же!

Л е о н а р д о

Спустіться на мою старанну службу!

Входить Г р а ц і а н о.

Г р а ц і а н о

(до Леонардо)

А де твій пан?

Леонардо

Он там іде, мій пане!

(Виходить.)

Граціано

Пане Бассаніо!

Бассаніо

А, Граціано!

Граціано

До вас у мене просьба.

Бассаніо

Вам вона

Вже сповнена.

Граціано

Не відкажіть мені!

Я мушу з вами їхати до Бельмонта.

Бассаніо

Як мус, то мус. Та слухай, Граціано!

Ти надто дикий, острій, смілий в тоні.

У тебе вдача до лиця тобі

І нам усім не дуже неприємна,

Та там, де ще тебе не знають добре,

Вона покажеться занадто вільна.

Тому нагни себе і остуди

Палкий свій дух кількома крапельками

Холодної ввічливості, щоб дикість

Твою мені не ставлено в догану

І ти б не знівечив мої надії.

Граціано

Пане Бассаніо, послухайте!

Коли я не нагнуся до чемної подоби,

Не буду здержливим в річах, лиш десь-

колись

Гугну, молитвослов не матиму в кишені

І не сидітиму схиливши голову,

А при молитві за столом лиш злегка

Перед лицем подержу капелюх,
І не зіхатиму, і а́мінь не скажу,
І не сповнію всіх правил чемності,
Як той, що для догоди рідній бабці
Вдає святошу, то не вір мені ніколи!

Б а с с а н і о

Гаразд, побачимо, як ви поведетеся.

Г р а ц і а н о

Лиш нині виїмок; що нині вечором
Робитиму, не входить у рахунок.

Б а с с а н і о

Се б́ула б шкода. Прошу вас, приходьте
У найсмільших барвах веселості,
Бо матиму приятелів, що схочуть
Веселі бути. Тим часом прощайте!
У мене діло ще.

Г р а ц і а н о

Я також мушу
Зйти ще до Лоренца і до інших,
А вечором зберемся всі у вас.

Виходять.

СЦЕНА ТРЕТЯ

Кімната в домі Шейлока.

Д ж е с с і к а і Л а н с е л о т в х о д я т ь .

Д ж е с с і к а

Жалію, що ти так нас покидаєш.
Сей дім — то ад; ти в нім — веселий чорт,
Вменшав ти трошечки його противність.
Так прощавай же! Ось тобі дукат,
А як ти при вечері, Ланселоте,
Лоренца вбачиш гостем твого пана,
То дай йому сей лист, лиш потаємно.
Прощай же, щоб, буває, мій отець
З тобою на розмові не застав.

Ланселот

Прощайте! Сльози заступають мій язик.
Найкраща нехристка, найсолодша жидівочко!
Коли я не круглий дурень, то, певно,
якийсь християнин одуріє через тебе. Отже,
прощавай! Отсі глухі сльози аж надто дока-
зують мого мужеського духа. З богом! *(Від-
ходить.)*

Джессіка

Щасти-бі, добрий Ланселоте! Ах,
Яка ж ненависна сама собі я,
Що стидно быть мені дитиною
Свого вітця. Та хоч я кров його,
То серцем не його. О мій Лоренцо!
Допоможи мені вузол сей розв'язати!
Не зрадь мене, щоб жінка християнина
Була я, любая твоя дружина!

(Відходить.)

СЦЕНА ЧЕТВЕРТА

Вулиця. Входять Граціано, Лоренцо,
Саларіно й Саланіо.

Лоренцо

Гаразд, ми вимкнемося із вечері,
Передягнемося у мене дома
І за годину будем тут усі.

Граціано

Ми на се все ще не готові.

Саларіно

Ніхто й світильників ще не замовив.

Саланіо

Коли все не уряджене гаразд,
То негаразд, і краще киньмо діло.

Л о р е н ц о

Ще лиш четверта. Дві години маєм
Для підготовки.

Входить Л а н с е л о т із листом.

Що несеш, друже Ланселоте?

Л а н с е л о т

Коли ваша ласка розламати отсе тут, то
воно дасть вам відповідь.

Л о р е н ц о

Рука мені знайома. Ах, вона
Така прегарна, біла, як папір
Той, що на нім писала гарна ручка.

Г р а ц і а н о

Еге, мабуть, любовнее посольство?

Л а н с е л о т

Вибачайте, пане! *(Хоче відійти.)*

Л о р е н ц о

Куди ти?

Л а н с е л о т

Ось, паночку, маю запросити свого старого
пана жида до мого нового пана христия-
нина на нині на вечерю.

Л о р е н ц о

На тобі се і гарній Джессіці
Скажи, що я сьогодні буду в неї.
Скажи се тайно. Йди!

Л а н с е л о т відходить.

Мої панове!

Зволіть готувиться до маскаради!
У мене світлоносець вже найнятий.

С а л а р і н о

Як слово дав, то йду готувиться.

Саларіо

Я також.

Лоренцо

Зійдемося із Граціаном
В його домівці за одну годину.

Саларіо

Гаразд, нехай і так!

Саларіо й Саларіо відходять.

Граціано

Чи лист сей від красуні Джессіки?

Лоренцо

Довірю се тобі: вона тут план дає,
Як з дому батька увести її.
Вона набрала золота й клейнотів,
А пажів супровід уже готов.
Коли отець її, жид, ввійде в небо,
То ввійде там задля дочки-красуні.
Ніяке зло не стане їй в дорозі,
Хіба тому лише, що родилась
Вона від батька нехриста-єврея.
Ходім, а йдучи прочитай отсе!
А в маскараді тій — не знатимуть всі люде—
Красуня Джессіка за світлоносця буде!

СЦЕНА П'ЯТА

В домі Шейлока. Шейлок і Ланселот
входять.

Шейлок

Гаразд, побачиш власними очима
Розділ між Шейлоком старим і між
Бассаніом. — Ей, Джессіко! — А ти там
Не будеш напихаться так, як в мене. —
Гей, Джессіко! — Ані лежать, ані хропти,
Ані одержу дерти. — Гей, кажу,
Гей, Джессіко!

Ланселот

Гей, Джессіко!

Шейлок

Агов!

Чого кричиш? Чи я велів кричати?

Ланселот

Ваша милість кажете все, що я не можу нічого зробити без веління.

Джессіка входить.

Джессіка

Ви кликали? Що ваша воля, тату?

Шейлок

Мене запрошено ось на вечерю.
Ось, Джессіко, тобі мої ключі!
Чого я йду, не знаю. Запросили
Напевне не з любови, а для підхлібства.
То я піду з ненависті, щоб їсти
На кошт християнина-марнотратця.
Дитино, Джессіко, вважай на дім!
Я поневолі йду. Якесь нещастя
Варіться проти мого супокою,
Бо сеї ночі снилися мені
Мішки із золотом.

Ланселот

Прошу вас, пане, ходіть! Мій пан чекає на ваші відвідини.

Шейлок

Я також на його.

Ланселот

У них там змова. Не скажу, що ви побачите маскарadu, але коли побачите маскарadu, то в мене дарма пустилася була кров із носа вранці о шостій годині в саму великодню неділю, яка того року припадала на той день, у який чотири роки перед тим було пополудні середопісної середи.

Ш е й л о к

Що? Маскарада? Джессіко, чи чуєш?
Замкни всі двері, а як вчуєш бубни
І кривошиїх пищавок квичання,
То не вилазь же на вікно, небого,
Не виставляй на вулицю головки,
Не задивляйся на христянських блазнів
З мальованими лицами! Позатикай
Мойого дому вуха — мовлю, вікна,—
Щоб навіть галас глупого гармидру
Не доносився в мій честивий дім.
Клянуся палицею Якова,
Нерадо йду вечерять поза домом,
Але піду. Ти, хлопче, йди вперед,
Скажи, що я прийду.

Л а н с е л о т

Іду наперед, пане.

(До Джессіки.)

Панночко, глядїть у вікно, се перша річ!
Бо надїйде христянин,
Варт, щоб вам побрать з ним.

(Відходить.)

Ш е й л о к

Що рік той блазень з племені Гагари?

Д ж е с с і к а

Та що сказав? «Паннунцю, прощавайте!»
Нічого більше.

Ш е й л о к

Та незлий хлопчище,
Лиш жре багато і на хід лїнивий
І спить удень твердїше від сп'юха.
Нї, трутнїв не терплю я в своїм домі,
Тож най іде. Нехай іде до того,
Кому поможе запозичену
Мошонку спорожняти. Джессіко,
Іди тепер у дім, моя дитино!
За хвилию, може, я поверну знов.

Вчини, як я сказав! Позамикай
Всі двері за собою, позав'язуй
Всі засуви, позащіпай футрини!
Се чинить добрий газда щогодини.

(Відходить.)

Д ж е с с і к а

Прощай! Коли мій льос щасливий в сю
хвилину,
Я стратила вітця, а ти втеряв дитину.

(Відходить.)

СЦЕНА ШОСТА

Там же. Граціано й Саларіно
надходять у масках.

Г р а ц і а н о

Ось ганок той, перед яким Лоренцо
Велів нам стать.

С а л а р і н о

Година вже минула.

Г р а ц і а н о

Се диво, що він пропустив її;
Закохані усе перед часом приходять.

С а л а р і н о

О, десять раз скоріше прилітають
Венери голуби, щоб запечатать
Новий любовний зв'язок, як закохані
Привикли запряженую вірність
Додержувати незламно.

Г р а ц і а н о

Так се йде у всім!
Хто ж від їди з таким же апетитом
Встає, з яким сів? І кінь чи ж пробігає
Весь довгий шлях з таким самим огнем,
Як вирушив? Усяку розкіш гонить
Людина з більшим запалом, ніж поживає.

Як радісно, мов той розбещений
Мамин синок, виходить в хоруговках
Прекрасний корабель із пристані
Під шелест радісний зрадливих вітру хвиль!
А як верта, неначе блудний син,—
Пошарпані вітрила, пощерблені
Боки та пообдирані зрадливим вітром!

Лоренцо надходить.

Саларіно

Ось і Лоренцо! Більш про се пізніше.

Лоренцо

Сердечні друзі, вибачте! Спізнився.
Не я, інтерес мій велів мені заждати.
Як вам прийде грати ролю злодія
Жінок, то я зажду на вас ще довше.
Зближімося! Ось тут жие мій тесть.
Гей, хто там?

Джессіка перебрана за хлопця.

Джессіка

Ви хто? Скажіть, щоб я впевнилася,
Хоч можу присягти, що голос ваш пізнала.

Лоренцо

Лоренцо, милий твій.

Джессіка

Лоренцо, так,

І милий мій без сумніву, бо я
Нікого більше не люблю. А хто ж,
Як ви, Лоренцо, може ліпше знати,
Що я вам наймиліша?

Лоренцо

Саме небо

І власне почуття твоє впевня тебе.

Джессіка

На, скриньку сю лови! Труд не марний.
Гаразд, що ніч тепер, ніхто мене не бачить,
Бо соромна мені отся моя відміна.

Але любов сліпа, закохані не бачать
Тих милих глупостей, які сповняють;
Бо, якби бачили, й сам Амор би стидався,
Побачивши мене перебрану за хлопця.

Л о р е н ц о

Ходи, ти будеш моїм світлоносцем.

Д ж е с с і к а

Що? Світло ще держать до свого стиду?
А він, їй-богу, вже видний аж надто.
Ей, милий, світло ж відкриває все,
А я повинна быть укрита.

Л о р е н ц о

Й будеш,
Кохана, в гарнім тім хлоп'ячим вбранні.
Ходи скоріш, бо темна ніч готова
Зробитися втікачкою, як ти.
На нас там ждуть в Бассанія на пирі.

Д ж е с с і к а

Позамикаю двері, трохи ще
Дукатами позолочу себе
І вийду зараз.

(Щезає.)

Г р а ц і а н о

Ну, слово честі, се богиня, не жидівка.

Л о р е н ц о

Хай буду проклят я, коли її
Всім серцем не кохаю. Що вона
Розумна, се я можу осудити;
Що гарна, в тім мене не дурять очі;
Що вірна, се вона вже доказала.
Тому така, розумна, гарна й вірна,
Хай буде на весь вік жона мені примірна.

Д ж е с с і к а входить.

Ну, ти вже тут? Ану, панове, рушмо!
Там дожидає нас вже маскарада.

Відходить із Джессікою й Саларіно.
Входить А н т о н і о.

А н т о н і о

Хто тут?

Г р а ц і а н о

Чи ви, синьйор Антоніо?

А н т о н і о

А, Граціано! А де ж інші всі?
Дев'ята вже; на вас ждуть наші друзі.
Вночі масок не буде; вітер обернувся,
Бассаніо як стій всіда на корабель.
Я вислав двадцять вже послів за вами.

Г р а ц і а н о

Отсе й гаразд, бо се найкраща річ.
Під парусами рушити в сю ніч.

Виходять.

СЦЕНА СЬОМА

Бельмонт, кімната в домі Порції. Трублять у роги.
Входить Порція з беєм марокканським і його супроводом.

П о р ц і я

Ідіть відкрийте від скриньок заслону
І покажіть їх світлому князеві! *(До бєя.)*
Ви ж вибирайте!

М а р о к к о

Га, перша золота і з написом:
«Хто вибере мене, той має
Те, чого не один бажає».
А друга срібна з тим приреченням:
«Хто вибере мене, той одержить
Те, на що здужав заслужить».
А третя — олово тяжке й важкая осторога:
«Хто вибере мене, той у ту гру вкладає
Усе, що має».
По чім пізнати, чи виберу гаразд?

Порція

В однім міститься мій портретик, княже:
Хто вибере її, того й сама я буду.

Марокко

Нехай же бог веде мій вибір! Гляньмо,
Ще раз ті написи я прочитаю.
Що каже той, на олов'яній скриньці?
«Хто вибере мене, той у ту гру вкладає
Усе, що має». В гру вклада — за що?
За олово? Вся гра за олово!
Ся скринька гробить. Хто все в гру вкладає,
Все виграє, а може, й все програє.
Золота смілість на метал так підлий
Не йде. Мину його й не візьму олово.
Що каже срібна з краскою дівиці?
«Хто вибере мене, той одержить
Те, на що здужав заслужить».
Гм, заслужить! Подумай лиш, Марокко,
И зваж свою вартість крепкою рукою.
Коли ти сам цїниш свою цїну,
Ти заслужив досіть, та се досіть
Ще може не досіть для сеї пані.
Та за свою лякатися заслугу —
Се ж недовір'я до себе самого.
«Що заслужив?» Ось тут вона, ся пані!
Я заслужив її багатством, родом,
Природи дарами та виховання,
Та більш за все заслугую любов'ю.
Що? Не йти далі й вибрати сю скриньку?
Та глянь ще раз на напис золотої!
«Хто вибере мене, той має
Те, чого не один бажає».
Ось панночка! Її весь світ бажає,
З усіх сторін приходять сватачі
Поцілувать сю смертню святую.
Гирканські пущі та пустині дикі
Арабії промощено шляхами
Для князиків, що їдуть хоч зирнути
На гарну Порцію. Морське царство,
Що горді хвилі б'є в лице небес,
Не зупиня чужих тих духів, що несуться
Мов через рїв, щоб Порцію побачить,

Одна з отсих скриньок вміщає в собі
Її небесний образ. Олов'яна?
Ні, се була б наруга хоч подумать
Таку зневагу, було б паскудство
Її, мов трупа, в олов'яне трумно
Вкладать. Чи ж маю вірити, що в сріблі
Її заховано, що вдсятеро меншу
Має ціну, як чисте золото?
О грішна думка! Ся безцінна перла
Не може в іншій быть, як в золотій оправі.
Є в Англії монета, що на ній
Стать ангела, вся бита з золота,
Із написом: «Тут ангел золотий
В постелі золотій». Давайте ключі!
Сю вибираю! Будь, що має бути.

П о р ц і я

Ось ключик, княже, і коли в тій скриньці
Мій образ, то я ваша.

Він відмикає золоту скриньку.

М а р о к к о

Грім і пекло!

Се що таке? Кістяк, а в очній ямі
Записаний папір. Ну, прочитаю.

«Не все золото, що світить,—
Знають се й малії діти;
Не один життя втеряв,
Що позором довіряв.
Черв жие й у злотім гробі.
Якби розум був при тобі
Старий в молодій подобі,
Не дістав би відповідь:
«Прощавай і далі їдь».

І справді — їдь! Істрачена робота.
Прощай же, гаряче, й вітай мені, морозе!

(Відходить.)

П о р ц і я

Пожаданий кінець. Спустіте знов заслону!
Хай кождий вибира отак, подібний сьому!
Усі відходять.

СЦЕНА ВОСЬМА

Венеція. Вулиця. Входять С а л а р і н о
й С а л а н і о.

С а л а р і н о

Я бачив, як Бассаніо відплив,
А з ним поїхав також Граціано,
Лоренцо ж, певно, в тім судні не був.

С а л а н і о

Сердитий жид покликав зараз дожа,
Що був з ним, обшукати корабель.

С а л а р і н о

Прийшли запізно, відплило судно вже.
Та тут до дожа донеслася вістка,
Що бачили Лоренца у гондолі
І Джессіку, його кохану, з ним.
Також Антоніо впевнив його,
Що їх нема в судні Бассанія.

С а л а н і о

Ніколи я не чув таких пристрасних,
Шалених, диких, баламутних слів,
Як ті, що жид-собака викрикував
По вулицях. «О донечко моя!
Мої дукати! Донечко моя!
пси християни! Християнській
Мої дукати! Де ж закон, де ж суд?
Мої дукати! Один міх, два міхи,
Так запечатані, дукатів повні,
Дублонів золотих — і вкрадені!
А ким? Моєю рідною дочкою.
Ще й камінці, два дорогі, коштовні
Клейноти, вкрала та ж моя дочка.
Де ж суд? Знайдіть мені мою дитину!
У неї камінці мої й дукати!»

С а л а р і н о

Усі вуличники скрізь бігали за ним
Кричачи: «Камінці! Дочка! Дукати!»

Саланіо

Коб лиш Антоніо не пропустив реченця,
А то за все він поплатиться.

Саларіо

Справді!

Я вчора здивався з одним французом,
І сей сказав мені, що в тіснині,
Що ділить Францію від Англії, якийсь
Наш корабель з ладунком пребагатим
Пропає. Я зараз і згадав, що се
Антоніїв, та побажав в душі,
Щоб се не був його.

Саланіо

А ви б йому

Сказали те, що чули, та не нагло,
Аби не причинить йому турботи.

Саларіо

Нема чеснішого на світі мужа.
Я бачив, як з Бассанієм він розстався;
Бассаніо сказав, що приспішить
Свій поворот. «Ні,— відповів Антоніо,—
Не приспішай для мене своє діло!
Май вільний час, аби воно дозріло.
Той запис, що я жиду дав, нехай
Твої любовні плани не мішає.
Веселий будь, усі думки зверни
На женихання й об'яви любові,
Які узнаєш там за відповідні».
Тут очі в нього заплили слізьми,
Він відвернувся, руку взад простяг,
І, зрушений глибоким прочуттям,
Стиснув Бассанієву руку й відійшов.

Саланіо

Мені здається, що він любить світ
Лиш задля нього. Ну, ходім до нього,
Ачей таким чи іншим способом
Потішимо його в журбі.

С а л а р і н о

Гаразд, ходімо!

Відходять.

СЦЕНА ДЕВ'ЯТА

Бельмонт. Кімната в домі Порції.
Нерісса входить зі слугою.

Нерісса

Ходи мерщій, мерщій здиьми заслону.
Князь Арагону тільки що зложив
Присягу й зараз тут явиться до вибору.

Грають у роги, князь Арагону
й Порція з обопільними супроводами
входять.

Порція

Ось, світлий княже, ті скриньки стоять!
Як виберете ту, в якій лежить мій образ,
То зараз і відбудеться наш шлюб.
А схибите, то вже без дальших слів
Ви мусите геть відси віддалитися.

Арагон

Три речі наклада на мене ся присяга:
Одна — нікому не сказати, яку
Я скриньку вибрав; друга, — як схиблю
Правдиву скриньку, в моєму житті
До жадної не свататися дівчини;
А третя, — як не буде вибір мій
Щасливим, зараз відси віддалитися.

Порція

На сі три речі присягає кождий,
Хто посягає на мою особу.

Арагон

І я готов. Гей, доле, пощасти
Бажанню серця! Золото, срібло
Й лихее олово. «Хто вибере мене,
Той важить і дає за мене все своє».

Ти мусила би краще виглядати,
Аби я се вчинив. Що каже золотая?
«Хто вибере мене, той має
Те, що не один бажає».
Гм, не один! Се «не один», мабуть,
Значить багато глупих, що свій вибір
Дають на позір, тим кермуючись,
Що їм показує маловидюще око
Тих, що не можуть вникнути в суть речі
І, наче ластівка, гніздо будують
Знадвору на стіні, доступне всім негодам.
Не візьму те, чого муж не один бажає,
Бо не належу до поспільства духів
І не хочу мішатися з юрбою.
Тепер до тебе, срібная скарбнице!
Ще раз твоє писання прочитаю:
«Хто вибере мене, той одержить
Те, на що здужав заслужить».
Се добре сказано! Бо хто ж посміє вийти
Здобути щастя і в людей пошану,
Не маючи заслуг? Нікому не годиться
Щось незаслужене присвоювать собі
О, якби добра, уряди й шаноба
Не здобувалися підкупством, якби честь
Лише заслуженому діставалась,
Як много бідаків жило би у достатку,
Як много старшини зійшло б на слуг!
Як много виділено би ледачих
Із почту чесних і як много чесних
Піднято би з занедбаня й зневаги
До блиску честі! Так! Се вибір мій:
«Хто вибере мене, той одержить
Те, на що здужав заслужить».
Держусь заслуги. Дайте ключ мені,
Хай зараз він отворить мое щастя!

П о р ц і я

Судити і кривдити — різні вчинки,
Що інколи собі противорічать!

А р а г о н

Що се?

(Читає.)

«Сім раз в огні пробоване було
Оте срібло;
Сім раз і ти провирити зумій
Тут вибір свій,
Аби першенства ти не дав
Речі пустій.
За річ приймає тінь, кому
Розчовпать лінь;
Не диво, що за річ йому
Дістанесь тінь.
Так дурень не один пишається
У золоті й сріблі,
Та хто до них ось тут звертається,
Лежи хоч сам в стеблі.
Срібло ти вибрав, то срібло
Й до смерті матимеш;
Те лишиш, що дістать хотів,
І в смутку геть підеш».

(Промовляє.)

Коли пробуду довше тут,
За дурня всі мене приймуть.
Одну я голову дурну
Сюди приніс, з двома вернунь.
Прощай, кохання! Як прирік,
Самітно, в горі і без сну
Коротатиму я свій вік.

(Відходить зі своїм супроводом.)

П о р ц і я

Отак за свічкою міль полетів!
О, ті розумні дурні, що їх розум
При виборі на манівці заводять!

Н е р і с с а

Стара та приповідка не дурна:
Шибениця й жінка богом суджена.

Входить слуга.

С л у г а

Де моя пані?

Порція

Ось! Що пану треба?

Слуга

До брами нашої прибув, о пані,
З Венеції младенець, поспішивши
Звістити про прихід свого пана.
Від нього він приніс значні привіти,
Значні, бо, крім багаточемних слів,
Цінні дарунки. Ще ніколи я
Не бачив так приемного післанця,
Ніколи в цвітні день не був так милий,
Як заповідь приемностей весни,
Як сей предтеча перед своїм паном.

Порція

Досить, прошу тебе! А то ще скажеш зараз,
Що пан той — твій свояк, бо так його
Дотепно та празнично величаєш.
Ходім, Неріссо! Рада й я побачить
Того так вихваленого післанця.

Нерісса

Хай буде се Бассаніо, пан любові!
Відходять.

АКТ ТРЕТІЙ

СЦЕНА ПЕРША

Венеція. Вулиця. Входять С а л а н і о
й С а л а р і н о.

С а л а н і о

Ну, що нового на Ріальті?

С а л а р і н о

Нема ще заперечення, що Антоніїв корабель
з багатим ладунком розбився в морській тіс-
нині. Йї, пам'ятаю, називають Гудвіноюю ла-
вою; се справді небезпечна та пагубна лава,
де лежать кадовби многих пишних кораблів,
коли пані поголоску можна вважати правдо-
мовною жінкоюю.

Саланіо

По-моєму, вона така брехлива кума, як не-многі з тих, що жують імбир і переконують своїх сусідок, що сплакалися з жалю за своїм третім мужем. Але се правда, без усяких обходів та викрутасів у простій стежці розмови, що наш добрий Антоніо, наш чесний Антоніо... я бажав би знайти ще ліпшу назву для його добрих прикмет...

Саларіно

Так, так, але в чім же річ?

Саланіо

Га, що кажеш? Річ у тім, що він утратив корабель.

Саларіно

Я бажав би, аби се була його остатня страта.

Саланіо

І я кажу амінь сьому слову, поки мені чорт не перехрестить сю молитву. Бо ось він надходить у подобі жида.

Шейлок входить.

Агов, Шейлок! Що чувати між купцями?

Шейлок

Ви знали, ви оба знали — ніхто ліпше від вас не знав про втеку моєї дочки.

Саларіно

Розуміється! Я, приміром, знав кравця, що зробив для неї крила, на яких вона вилетіла.

Саланіо

А Шейлок сам добре знав, що його дочка вміє літати. Бо всі вони дістають крила, коли їм хочеться вилетіти з гнізда.

Шейлок

За се вона проклята.

Саларіно

І засуджена на вічну загибель, коли чорт буде її судією.

Шейлок

Аби моє власне тіло й кров так бунтувалося проти мене!

Саларіно

Стидайся, старий хричу! Ще й у такій старості бунтується?

Шейлок

Я кажу, що моя дочка — моє тіло й кров.

Саларіно

Е, між твоїм тілом і її тілом більша різниця, як між гебаном і слоноювою кістю. А між твоєю кров'ю і її кров'ю більша різниця, як між червоним вином і рейнським вином. Але скажіть нам, що чувати? Чи Антонію стратив що на морі, чи ні?

Шейлок

Га, се мені другий паскудний інтєрес. Той банкрут, той марнотратник, що вже ледве сміє показатися на Ріальті! Той жебрак, що все так гарно вбраний виходив на торговницю — нехай стережеться зі своїм записом. Він усе називав мене лихварем — нехай стережеться зі своїм записом! Він усе позичав гроші з християнської любові — нехай стережеться зі своїм записом!

Саларіно

А я певний, що, коли він не додержить реченця, ти не візьмеш його м'яса, бо нащо воно тобі здалося?

Шейлок

Хоч би на принаду для риби! Хоч воно не нагодує нікого, але я насичу ним свою помсту. Він лаяв мене, він причинив мені страсти на півміліона, він сміявся з моїх страт, кепкував із моїх зисків, зневажав мій народ, ущербляв мій заробок, відвертав від мене моїх приятелів, а цькував на мене моїх ворогів,— а за що се все? За те, що я жид. Чи в жида нема очей? Чи в жида нема рук, частей тіла, росту, змислів, чуття та пристрастей? Чи ж він не живиться тими самими стравами, чи його не ранить те саме оружжя, чи він не підлягає тим самим хоробам, чи йому не допомагають ті самі ліки, чи та сама зима не студить і те саме літо не гріє його так само, як і християн? Коли мене хто вколе, чи з мене не потече кров? Коли мене хто поскобоче, чи я не буду сміятися? Коли мене хто отруїть, чи я не вмру? І коли ви зневажаєте нас, чи ми не маємо мститися? Коли ми у всьому однакові з вами, то хочемо дорівняти вам і в тім. Коли жид образить християнина, то чим проявить сей свою любов ближнього? Помстою. Коли християнин образить жида, то чим мусить бути його терпіння по християнському взірцю? Ну, помстою. Ви навчили мене злоби, і я проявлю її, і се було би велике моє горе, якби я не перевищив моїх учителів.

Входить слуга.

Слуга

Мої панове, мій пан Антоніо тепер дома і бажає поговорити з вами.

Саларіно

Ми шукали його тут, бажаючи побачити його.

Входить Тубал.

Саланіо

Ось другий із жидівського племені: третього не знайдеш, хіба би сам чорт захотів зробитися жидом.

Саланіо, Саларіно й слуга виходять.

Шейлок

Ну, що нового, Тубалу? Які новини з Генуї? Знайшов мою дочку?

Тубал

Я скрізь ходив по тих місцевостях, де чув про неї, але не міг знайти її.

Шейлок

О, так, так, так! Діамант пропав, за який я дав дві тисячі дукатів у Франкфурті. Аж тепер чую прокляття, що впало на наш народ, аж тепер чую його! Дві тисячі дукатів — се не дрібниця, а з ним іще й інші дорогоцінні камінці. Я бажав би, аби моя дочка лежала мертва під моїми ногами, а в її заушницях були ті камінці. Я бажав би, аби вона лежала в труні при моїх ногах і дукати лежали би в тій домовині. Ні вісточки про неї! Ось як! А скільки то видатку на пошукування! Ой, ой, ой, страта через страту! Злодій утік, забравши стільки добра, а ти докладай та й докладай, аби віднайти його! І ніякої потіхи, ніякої помсти! Ні на кого не паде біда, тільки на мої плечі; ні в кого стільки зітхання, як у мене; ніхто не проливає стільки сліз, як я.

Тубал

Ей, у інших людей також своє горе. Ось Антоніо — я чув у Генуї...

Шейлок

Що, що, що? Яка йому біда?

Тубал

Пропала одна його галера, що плила з Триполіса.

Шейлок

Богу дякувати! Богу дякувати! А чи се правда, правда?

Тубал

Я говорив із кількома моряками, що спаслися з розбитого корабля.

Шейлок

Спасибі тобі, добрий Тубалу! Се добра вість, добра новина! Га, га, де? В Генуї?

Тубал

В Генуї, чув я, ваша дочка видала одного вечора вісімдесят дукатів.

Шейлок

Се мені кинджал у серце! Пропали мої гроші! Вісімдесят дукатів одного вечора! Вісімдесят дукатів!

Тубал

Деякі вірителі Антонія їхали зо мною до Венеції і впевняли, що він мусить оголосити банкрутство.

Шейлок

Я дуже рад тому. Я йому допечу! Я його вимучу! Дуже рад.

Тубал

Один із них показував мені перстень, який дала йому ваша дочка за мавпу.

Шейлок

Хай їй усе лихо! Ти мучиш мене, Тубалу! Се був мій туркус; я дістав його від Леї, ще будши кавалером. Я не був би дав його за цілу череду мавп.

Тубал

Але Антоніо на правду зруйнований!

Шейлок

Так, се правда, се дійсна правда. Іди, Тубалу, замов мені поліційного урядника, замов на чотирнадцять днів наперед. Хочу вирізати в нього серце, коли не додержить реченця. Бо коли його не стане в Венеції, я можу торгувати тут, як схочу. Іди, йди, Тубалу, і зажди на мене коло нашої школи. Іди, добрий Тубалу! Коло нашої школи, чуєш?

Відходять.

СЦЕНА ДРУГА

Бельмонт. Кімната в домі Порції.

Входять: Бассаніо, Порція, Граціаной Нерісса з супроводом.

Порція

Прошу вас, ждїть! Підждїть день, два днї,
Поки наважитесь! Як виберете зле,
Я втрачу ваше товариство. Тож пождїть!
Менї щось мовить — але не любов, —
Що вас втерять менї не слїд. Чей буде
Вам звїсно, що не мовить се ненависть.
Та щоб мене ви добре зрозумїли —
А дївчина не має слів, лиш мислї —
Я рада б вас держать хоч мїсяць або два,
Поки до вибору ви станете. Могла б
Вказївку дати вам про влучний вибїр,
Та я зламала би свою присягу.
Сього не хочу, та, коли б ви мали
Схибити, я волїла б согрїшити,
Нїж вас утратить. О, тї вашї очї
Мене причарували й роздїлили.
Я в половинї ваша, а у другїй
Теж ваша — так сказать, своя,
Але коли своя, то також ваша.
Значїть, вся ваша. Горенько мое.

Що власникові права не дає
Тим, хоч вся ваша, я не ваша. Вдасться
Ваш вибір, то най щастя в пекло йде,
Не я. Говорю довго лиш тому,
Аби хоч трохи час проволочки
І вибір відтягти.

Б а с с а н і о

Не відтягайте!
Бо проволока — се для мене мука.

П о р ц і я

Мука, Бассаніо? Так признавайтесь,
Яка в любові вашій скрита зрада?

Б а с с а н і о

Одна лиш прикра зрада — недовір'я,
Що будить сумніви в мою любов.
Скоріш би побратався сніг з огнем,
Аніж зі зрадою моя любов.

П о р ц і я

Боюсь, що ви говорите на муках,
Де мучений говорить, що хто хоче.

Б а с с а н і о

Приобіцяй мені життя, то я
Скажу всю правду.

П о р ц і я

Ну, скажи і жий!

Б а с с а н і о

Скажи і жий! Ось все мое признання:
Щаслива мука та, в якій мучитель
Сам відповідь мені піддав для свободи.
Тож спробую ще щастя при скриньках.

П о р ц і я

Нехай! В одній із них моя подоба.
Коли мене кохаєш, то знайдеш її.
Неріссо й інші, відступіть набік!
Нехай загра музика в час вибору.

Коли хибне він, хай, як лебідь той,
Умре з музикою! Щоб порівняння
Ще більш трафляло, хай з моїх очей
Поллються ріки і його затоплять.
Він може виграти — що ж тоді музика?
Тоді музика — той побідний марш,
Яким народ стріча царя нового,
Або як та мелодія солодка,
Що в ухо жениха півсонного впливає
І на весілля його завзиває.
Ось він іде, не менше показний,
Та більш любові повний, як Алкід колись,
Що Трою увільнив від дані престрашної,
Яку морській потворі з лементом
Дівчатами давали. Я стою,
Як жертва, а ті здалека — жінки
Дарданські зі сльозавими очима,
Що вийшли вниз поглянуть на успіх.
Іди, Геракле! Жий, то й я жить буду.
Із більшим острахом жду того долі суду,
Як ти, що до його ступаєш ось без труду.
Музика. Бассанію роздумує над скриньками.

ПІСНЯ

Скажіть, скажіть, відкіля ви,
Огні любовнії, в крові,
Чи з серденька, чи з голови.
Скажіть, скажіть!
В очах палких ми родимось
І поглядами кормимось,
А як хвилина пробіжить,
І ока жар не може жить,
В колисочці, в якій лежить,
І тут скона; но смертний дзвін
Задзвонить: бім-бім, бім-бім!

Х о р

Бам-бам, бам-бам! Бім-бім, бім-бім!

Б а с с а н і о

Не раз буває зверхній вигляд сам
Собі чужий; світ дурить все себе
Прикрасою. В процесах найскверніший

Інтерес, гарним голосом покритий,
Ховає зло своє. В релігії
Нема такого злого суевір'я,
Яке б якась шановна голова
Не усвятила і цитатами
З письма святого не скріпила, щоб
Оздобою закрить його шкідливість.
Нема такого на́логу лихого,
Який не вмів би зверхній вигляд свій
Позорами чеснот замаскувати.
Скільки то трусів, що від небезпеки
Тікають, мов від вітру та полова,
На лицях носять бороду Геракла
І Марса зір грізний, хоч у їх жилах
Не кров пливе, а молоко, яке
Дає їм заріст смілості, аби їх
Зробить страшними. Гляньте на красу,
Побачите, що на вагу її купують,
Яка наслідуює природи чудо,
І тих, що носять її напоказ,
Робить податними на всяке зло.
Ті кучері, що, мов гадючки, в'ються
І гарно так підскакують від вітру,
Як найкраща принада, се не раз
Бува чужої голови оздоба;
Череп, що мав її, гние вже в гробі.
Оздоба — се зрадливе побережжя
Страшного моря, прехороша маска,
Що криє препогану пику, одним словом
Луда, неправда, а лудою сею
Час ловить часом навіть наймудріших.
Тому блискуче золото, що Мідасові
Нестравним хлібом стало, геть від мене!
Тебе не хочу теж, худе срібло,
Дешевий посередниче в суспільстві.
Ти ж, худе олово, що радше грозить,
Ніж обіцяє, скромним виглядом
Проречисто до мене промовляєш;
Тебе я виберу і чей же не покаюсь.

Порція

О, як же з вітром всі зворушення летять,
Думки сумнівні, наглая зневіра,

Тремтячий жах, зеленоока заздрість!
О, здержуйся, любов, спни свій захват.
Вгамуй веселість, уменши свій надмір!
Занадто сильне ти, чуття, ослабни,
Щоб я не вмерла.

Б а с с а н і о

(відчиняє олов'яну скриньку)

Що знайду я тут?
Прекрасний образ Порції! Який же
Півбог дійшов так близько до творіння?
Чи очі ті живі, чи, тільки глядячи
На мене, так живими видаються?
Отворені уста, з яких іде
Пахучий віддих; так солодка
Розлука мусить бути між любими друзями.
В її волосся жартом вплив маляр
Малого павука і павутину.
Аби ловить мужів серця, як мухи
Павук. Та її очі — о, як міг
Він бачить їх і змалювать? Коли
Він змалював одно, то чи ж воно
Не мусило йому обоє вкрасти
И лишить його безоким? Але глянь,
Яка далека правда моїх слів
Від сеї тіні, так далека тінь
Від дійсності. Ось карточка, в якій
Міститься сума вся мого щастя.

(Читає.)

«Ти, що на позірне не глядів
І вибрав влучно й гарно,
Коли те щастя ти посів,
Не трать же часу марно.
За іншими вже не гляди
І не бануй химерно;
В її обіймах щастя жди,
До неї зараз підійди
І поцілуй нескверно!»
О любя картка — так позволь же, мила!

(Цілує Порцію.)

Тут я прийшов, щоб дати і приймати.
Як той, що з другом в заліжку біжить
І перед всім народом звитяжить,
Почувши оплески й загальний крик хвали,
Мов п'яний стане й сам собі не вірить,
Чи ся хвала для нього йде, чи ні,—
Так я, тричі благословенна пані,
Стою ось тут і сам собі не вірю,
Чи правда те, що бачу, поки ви
Не ствердите се й не признаєте.

Порція

Пане Бассаніо, ви бачите
Мене ось тут такою, як я є.
Сама для себе я не мала би
Претензії бажать, аби була я ліпша;
Але для вас бажала б я утроє,
Удвадцятєро ліпшою зроби́ться,
І сто раз кращою, і тисяч раз
Багатшою, щоб тільки бути вам
Дорожчою; хотіла б мати безліч
Добра, принад, і талантів, і другів.
Та сума всього того, що я маю,—
Се тільки щось, загально беручи,
Зле вихована, маловчена панна,
Тим лиш щаслива, що ще не стара
Для вчення; щасливіша тим іще,
Що не вдалась тупою для науки;
Та тим найщасливіша, що своє
М'якеє серце можу вам віддати,
Щоб ви ним руководили як муж,
Як провідник і пан. А я сама
І все моє належить тільки вам.
Ще перед хвилиєю була я пані
Сих гарних дібр, людей моїх царця,
Володарка себе самої, а тепер
І дім, і люди, й я сама — все ваше,
Прийміть усе оте з сим перстєнем!
Та коли ви втеряєте його,
Загубите чи віддасте кому,
Се буде знак руїни вашої любові,
Для мене ж — привід скаржиться на вас.

Б а с с а н і о

Пані, ви відібрали в мене всі
Мої слова; лиш кров у моїх жилах
До вас говорить. Дух мій у таким
Замішанні, в якому по врочистій
Промові улюбленого князя
Стоїть народ з утішним шемранням,
Де кождей скаже щось, а все те враз
Спливається в хаос, утіхи вираз,
Хоч голосний, проте невизражений.
Та як сей перстень шезне з мого пальця,
Тоді й життя моє скінчиться; о, тоді
Скажіть рішучо: «Вмер Бассаніо!»

Н е р і с с а

О пане й пані, час тепер на нас,
Що тут стояли й бачили, як ваші
Сповнилися бажання, кликнуть вам:
«Радість і благо! Жийте в радості
І в щасті, панство наше любе!»

Г р а ц і а н о

Друже Бассаніо й ви, прекрасна пані,
Бажаю вам усяких радостей,
Яких бажати можу другам і яких
Ані одної хай вам не збуває!
А як обоє будете справляти
Веселе свято свого подружжя,
Прошу вас, щоб і я міг з вами разом
На себе взять подружнє яро.

Б а с с а н і о

І овшім, лиш знайди собі дружину.

Г р а ц і а н о

Спасибі, пане! Та дружину ви
Знайшли мені самі. У мене око
Так само бистре, як у вас; ви вздріли
Властительку, а я її слугу;
Ви закохались, і я закохався.
Проволікати час мені так само
Не всмак, як вам, Бассаніо. Як ваше щастя

Прив'язане було до сеї скрипки,
Так і моє, а сталося ось як.
Я залицявся тут аж до сухого поту
І клявся, аж від тих заклять любовних
Охрип, аж поки за все те мені
Не сталась осолода — чемне слово
Отсеї панни, що приобіцяла
Взаїмністю прийняти мою любов,
Коли ви виграєте руку пані.

Порція

Чи правда се, Нерісса?

Нерісса

Так, паннунцю,
Коли на сеє буде ваша воля.

Бассаніо

А ви, Граціано, справді так рішились?

Граціано

Та так, не як.

Бассаніо

Ви зробите нам честь
Своїм подружжям.

Граціано

А ми заложімся
О тисячу дукатів, у котрого
З нас буде перший хлопець.

Нерісса

Що? Хочете о тее закладатись?

Граціано

Ні, в закладі таким не виграєм ніколи.
Та хто се йде? Лоренцо зі своєю
Жидівкою і мій старий приятель
З Венеції Саларіо!

Входять Лоренцо, Джессіка
і Саларіо.

Б а с с а н і о

Вітайте,
Лоренцо, й ви, Саларіо!
(До Порції.)

Оскільки
Як новий пан я можу тут вітати,
Позвольте, Порції моя надобна,
Що моїх друзів-земляків прийму.

П о р ц і я

І овшім, пане мій! Вітайте, гості!

Л о р е н ц о

Спасибі, пані! Щодо мене, пане,
Не мав я наміру вас тут стрічати,
Та, здивавши Саларіо в дорозі,
Не міг відмовити його проханню
В його товаристві прибуть сюди.

С а л а р і о

Я се вчинив, і то не без причини.
(До Бассаніо)

Синьйор Антоніо пригадується вам.
(Подає йому лист.)

Б а с с а н і о

Заким отворю лист, скажіть, будь ласка,
Як мається мій добрий друг?

С а л а р і о

Не хорій,
Хіба душею, пане! Не здоров,
Хіба в душі. Сей лист вам вяснить
Його положення.

Г р а ц і а н о

Неріссо люба,
Потіште сю чужинку, привітайте!
Здоров, Саларіо! Що там чувати
В Венеції? Як мається король
Поміж купцями, пан Антоніо?

Я знаю, його втішить наше щастя;
Ми Язони, що руно здобули.

Саларіо

О, якби тее руно, що він стратив!

Порція

У тім письмі міститься щось страшне,
Бо ось лице Бассанія поблідло.
Вмер якийсь милий друг, що ніщо інше
Так не змінило би спокою духа
В такого мужа сильного, як він.
Що? Ще щось гірше? Друже мій Бассанію,
Я половина вас самого, і мені
Належить половина всього того,
Що містить сей папір.

Бассаніо

О любя Порціє!

Тут кілька найприкріших слів, якими
Коли папір плямили. Люба пані,
Я[к] я любов свою вам предложив,
Сказав вам щиро, що моє багатство —
Се моя кров, те, що я дворянин.
Се була правда. Але, любя пані,
Коли я так цинив себе ні ві що,
Побачите тепер, яким я був хвальком.
Коли я вам сказав, що в мене дібр нема,
То се не все; повинен був сказати,
Що в мене довг страшний. Бо правда в тім,
Що я умовився з тим милим другом,
А друг згодивсь з найгіршим ворогом,
Аби допомогти мені. Ось, пані,
Сей лист, паперу шмат, як тіло мого друга,
А każde слово в нім — отверта рана,
З якої кров жива пливе. Та чи се правда.
Саларію? Чи всі вже підприємства
Його розбиті? Чи ж ані одно
Не повелось? Із Триполіса ні,
Ні з Мексики, ні з Англії, ні з Індій,
Ні з Лісабона, ні з Берберії?
Чи ж ні одно судно там не уйшло
З тяжких навал, з-під водних скель
фатальних?

Саларіо

Ні, ні одно. А надто, як здається,
Хоч мав би він готівку жидові
Сплатить, то він не взяв би. Я не бачив
Ще твору божого в людській подобі
Так завзятушого, щоб знищить чоловіка.
День в день він докучає дожеві
Нарушенням державної свободи,
Коли йому відмовлять його права.
Вже двадцять купців, дожа і сенатори
Найповажніші — всі його вмовляють,
Та годі їм зламати його завзяття
На право, термін спізнений і запис.

Джессіка

Коли ще я була у нього дома,
Я чула, як він присягався перед
Своїми спільниками, Тубалом
І Хусом, що волить фунт м'яса з тіла
Антонія, як вдвадцяттеро більшу
Суму довгу, що завинив йому.
Я певна, пане, що коли закон,
Повага й сила йому не зборонять,
То бідний пан Антоніо пропаде.

Порція

Чи се ваш милий друг в такій біді?

Бассаніо

О, найдорожчий друг і наймиліший муж,
Найприхильніший і незмінний дух
В різних услугах, чоловік, в яким
Жне ще староримська честь у більшій мірі,
Ніж у кім іншим зі всіх італійців.

Порція

Якую ж суму жидові він винен?

Бассаніо

За мене лиш три тисячі дукатів.

Порція

Що? Тільки всього? Дай йому шість тисяч,
Щоб викупити запис, дай удвоє стільки
І ще три рази стільки, щоб такий приятель
Ані на волосок не потерпів
За довг Бассаніо. Ходімо зараз
До церкви і назвіть мене своєю,
А потім їдьте до Венеції,
До друга вашого, бо я хочу,
Щоб не спочили ви при моїм боці
З тривогою в душі. Я золота
Вам дам удвадцятєро більше, ніж
Потрібно, щоб малий сей довг сплатити.
Сплатить і привезить мені сюди
Свого друга. Я з Неріссою
Тим часом житимемо тут як вдови
І як панни. Ходить зо мною! В наш
Весільний день ви рушите звідсіля.
Поздоровляйте своїх другів там,
Та хай вони відваги не теряють.
Так дорого купивши вас, я буду
Дорожче ще любити вас. Та дайте
Лист друга вашого мені почути!

Бассаніо

(читає)

«Наймиліший Бассаніо, мої кораблі всі
пропали, мої вірителі тиснуть жорстоко,
моя фортуна зовсім підкопана, мій запис
жидові запізнився. А що тепер життя для
мене стало неможливим, хоч би я й запла-
тив, то всі довги між мною й тобою зма-
зані. Коли б я тільки перед своєю смертю
міг побачити тебе. Проте роби, як тобі
вгідно. Коли твоя любов не наклонить тебе
прийти до мене, то сей лист не мусить на-
клонити тебе до сього».

Порція

О милий, покидай усі діла
Й спіши!

Б а с с а н і о

Так, поспішу, коли твоя любов
Сього бажає. Та, поки не верну,
Не ляжу в ліжко сам без тебе, мила,
І сон не перерве щасливих хвиль між нами.

Виходять.

СЦЕНА III

Венеція. Вулиця. Шейлок, Саланіо,
Антоніо й в'язничний сторож входять.

Шейлок

Вважай на нього, ключнику! Ні слова
Про ласку! Се той дурень, що всім зичив
Задармо гроші. Ключнику, май бачність!

Антоніо

Послухай, добрий Шейлоку!

Шейлок

Я маю запис!
Ні слова проти мого запису! Я клявся
При своїм записі стоять. Ти псом
Назвав мене, не мавши ще причини.
Коли я пес, пізнаєш мої зуби.
Дож мусить допомгти мені до права.
Дивуюся ти, ключнику ледачий,
Що ти такий дурний і вийшов з ним
По його просьбі.

Антоніо

Слухай тільки, Шейлок!

Шейлок

Не хочу слухать! В мене запис твій!
Ось запис! Більш не говори ні слова!
Не хочу, щоб робив ти з мене дурня,
Що звісить голову, зітхне й пожалує
Й уступить посередникам-християнам.

Не йди за мною! Ані слова більше!
Мій запис — се моє остатнє слово.

(Виходить.)

С а л а н і о

Отсе немилосердний пес, якого
Ще не бувало між людьми.

А н т о н і о

Нехай іде!

Я не піду за ним і більш не буду
Просить надармо. На моє життя
Він дигає, і знаю я чому:
Не раз я довжників, що скаржились мені,
Від нього визволяв і від пені звільняв.
За те він і зненавидів мене.

С а л а н і о

Я певний, що наш дожа не допустить
Ніколи виконати запис той.

А н т о н і о

Не може дожа права хід спинити.
Вигода, яку мають чужинці
Тут у Венеції, не може потерпіти,
Хоч би терпів на тім закон держави,
Бо торгівля і зиски сього міста
Стоять на всіх народах. Тож ходім!
Грижа і страта так мене зсушила,
Що ледве м'яса фунт у моїм тілі
Найдеться завтра ще для кровожадного
Вірителя. Ходімо, ключнику!
Дай боже, щоб лише Бассаніо
Прийшов і бачив, як відплачую
Я довг його, а решта все байдуже.

(Відходить.)

СЦЕНА IV

Бельмонт. Кімната в домі Порції. Порція,
Нерісса, Лоренцо, Джессіка
й Бальтазар входять.

Лоренцо

О пані, мовлю се вам до очей:
У вас чуття так щире і благородне
Й божеська добрість! Се доказує
Те, як ви зносите розлуку з мужем.
Та якби знали ви, кому ви честь
Зробили і як праведний
Той муж, якому ви післали поміч,
Який він дорогий мойому пану,
Вашому мужеві, то певне знаю,
Що ви б ще більш гордилися сим ділом,
Ніж вам велить звичайна ваша добрість.

Порція

Ніколи я не жалувала того,
Як добре що вчинила, і тепер
Не жалую. Бо між товаришами,
Що одні з одними свій час проводять,
Постати мусить певна рівновага
Любови; та в'яже їх пропорціональність
Однаких звичаїв та поглядів і духа.
З сього догадуюся, що й Антонію,
Такий улюблений друг мого мужа,
Подібний мусить бути до мого пана.
Коли се так, то як же мало кошту
Вжила на те я, щоб ту подобизну
Душі моєї вивести зі стану
Страшної небезпеки. Не хочú
Отсим сама себе хвалить, тож годі
Про се! Послухайте щось інше! Вам,
Лоренцо, поручаю в ваші руки
Хазяйство й ведення могого дому,
Аж поки верне пан мій. Я ж сама
Зложила богу тайний заповіт
Прожить в молитві і душевній скрусі,
В товаристві одної лиш Нерісси,
Поки не вернуть наші чоловіки.

Дві милі відси монастир лежить,
Туди ми й подамось, а вас благаю
Не відмовляться від поручення,
Яке вклада на вас моя любов
І часова потреба.

Л о р е н ц о

Пані мила.

Всім серцем рад служить велінням вашим.

П о р ц і я

Мої домашні знають вже мій намір
І будуть слухать вас та Джессіки,
Як слухали б мене й Бассанія.
Тож прощавайте й до побачення!

Л о р е н ц о

Хай буде щастя вам і час веселий!

Д ж е с с і к а

Бажаю всякого добра ласкавій пані.

П о р ц і я

Спасибі за бажання, й вам самим
Бажаю то́го ж. Джессіко, прощай!

Д ж е с с і к а й Л о р е н ц о відходять.

Ну, Бальтазар, як усе я досі
Тебе учтивим знала й вірним, так
Будь і сей раз! Візьми отсе письмо
Й спіши, наскільки може людська сила
До Падуї, віддай у власні руки
Його братанку мому, доктору
Белларіо. Які папери там
Він дасть тобі й убрання, принеси
Якнайспішніше аж до перевозу,
Що перевозить до Венеції.
Не трать часу ні на які слова,
Спіши! Я буду там перед тобою.

Б а л ь т а з а р

Иду, панечко, й спішитиму якмога.

(Відходить.)

Порція

Неріссо, в мене план у голові,
Невідомий тобі: ми своїх
Мужів побачимо так скоро, що вони
Й не надіються.

Нерісса

А вони ж побачать нас?

Порція

Побачать, та в таким перебранні,
Що думатимуть, буцім є в нас те,
Чого нема. Я ручу, за що хочеш,
Що, як ми переберемось обі
За молодих панів, я буду кращим
Кавалером із нас [обох,]
Держатиму бравіше свою шпаду
І говоритиму, як в переході
Від парубка до мужа, трохи хриплим
Дискантом. Два дівочі кроки я
Простру в один мужський, балакать
Почну про бійки та про поединки
Й брехать, як молодії паничі,
Про те, що гарні дами добивались
Любви моєї, а мій відказ їх
Доводив до розпуки та до смерті.
Померли, і ніхто їм не поміг.
Я ж ніби пожалію й побажаю,
Щоб не була причиною їх смерті.
Зо двадцять брехеньок таких пушу,
Щоб кождий міг і присягти, що я
Від року вже всі школи покінчила.
Я вже обдумала зо тисячу
Таких веселих жартів буршівських,
Якими сипатиму всім у очі.

Нерісса

Се що? Чи ж нам мужчинами робиться?

Порція

Фі, що за питання! Коли б лише
Хто не почув тебе! Але ходім!
Я розповім тобі свій план у возі,

Що жде нас біля паркової брами.
Нам треба поспішати, не гаять хвиль,
Бо мусим ще зробити сьогодні двадцять
миль.

Відходять.

СЦЕНА П'ЯТА

Бельмонт. Сад. Входять Ланселот
і Джессіка.

Ланселот

Еге, не брешу! Бачите, гріхи батьків мусять мститися на дітях, і тому, вірте мені, я боюся за вас. Я все був ширий із вами, то й тепер висловляю вам своє занепокоєння в тій справі. Розуміється, не тратьте відваги, бо, на мою думку, сяк чи так ми пропащі. Лиш одна надія лишається, що могла б вам бути стежкою до спасенія, та й се лиш неправесна надія.

Джессіка

А то яка така надія?

Ланселот

Така, що ви могли би надіятися, що ваш отець не був вашим вітцем і що ви не жидова дочка.

Джессіка

Се справді була би неправесна надія, але в таким разі на мні мстились би гріхи моєї матері.

Ланселот

Без сумніву, в таким разі боюся, що ви неспасенні по батькові й по матері. Коли обмину Сціллу, вашого батька, то владаю в Харібду, вашу матір; ви пропали з обох боків.

Д ж е с с і к а

Я буду спасенна через мого мужа; він зробив мене християнкою.

Л а н с е л о т

Справді, се ще більший сором для нього. Християн і перед тим було досить; їх стільки, що вони ледве живуть одні при одних. Те роблення християн збільшить лише ціну свинини. Коли всі ми станемо свиноїдами, то незабаром навіть за гроші не можна буде дістати шматка свинини.

В х о д и т ь Л о р е н ц о.

Д ж е с с і к а

Я скажу се своєму мужеві, Ланселоте, що ти говорив мені. Ось він надходить.

Л о р е н ц о

Я незабаром ревнуватиму на тебе, Ланселоте, що водиш мою жінку отак по кутках.

Д ж е с с і к а

Ні, не маєш чого боятися, Лоренцо; я з Ланселотом у незгоді. Він говорить мені до очей, що для мене нема ласки в небі, бо я жидівська дочка. А про тебе він сказав, що ти недобрий громадянин, бо, навернувши жидівку на християнство, побільшуєш ціну свиней.

Л о р е н ц о

За се я ліпше можу відповісти перед громадою, як він за свої любові з муриноюю. Муринка має дитину від тебе, Ланселоте.

Л а н с е л о т

Тут муринка більше винна була, ніж мій розум. Та коли я зробив із неї чесну жінку, то вона справді більша, ніж була, як я думав.

Лоренцо

Як кождий дурень уміє грати словами!
Здається, що незабаром найбільшим дотепом буде мовчанка, а балакучість буде похвальна хіба в папуг. Іди додому, хло', і там приготуй усе до вечері.

Ланселот

Там усе вже готове, пане; кождий має жолудок.

Лоренцо

Боже милий, який же ти похопний на дотепи! Іди й вели приготувати вечерю!

Ланселот

Вона вже готова, пане; нема тільки накриття.

Лоренцо

Так ти ж не накриєш!

Ланселот

Ні, пане, не накрию ані себе, ані нікого.
Маю деякі сумніви.

Лоренцо

Знов тобі хочеться жартувати при нагоді.
Чи ж хочеш у одній хвилі висипати весь міх своїх дотепів? Прочу тебе, зрозумій простого чоловіка та його прості слова. Іди до слуг і скажи їм, аби накрили стіл, принесли страви, а ми прийдемо вечеряти.

Ланселот

Стіл мають принести — чи так, пане? Страви мають накрити — чи так, пане? А при вечері я маю висипати міх дотепів. *(Відходить.)*

Лоренцо

Та й балакучий же отсей кепкар!
У пам'яті його стоять постоем

Полки хороших слів. Та не одного
Я дурня знав також у вищій стані
Так само ласого на дотепи, який
За остре слово річ готов віддати.
А що ж з тобою, Джессіко? Скажи
Мені, кохана, як подобалась
Тобі Бассанія дружина?

Д ж е с с і к а

Більше,
Я[к] я сказати можу. Відтепер
Повинен би Бассаніо провадить
Життя побожне, бо, таке блаженство
Знайшовши в жінці, він вже на землі
Знайшов тут небо. А як на землі
Його він не вдержить, то і по смерті
До неба не дійде. От якби два боги
Вдалися в гру небесну й на вагу
Поклали двох земних жінок, а з них
Одна була би Порція, то треба б
За другу щось поставити рівноважне.
Бо сей убогий, неохайний світ
Не має їм рівні.

Л о р е н ц о

Такого мужа
Дістала ти у мні, як він в ній жінку.

Д ж е с с і к а

Ого, питай про се у мене суду!

Л о р е н ц о

І попитаю, та вперед ходім
Вечерять.

Д ж е с с і к а

Ні, перед вечерею
Я ще хотіла б похвалить тебе.

Л о р е н ц о

Ні, зроби ласку, захваймо се
Аж до вечері; поки ти там будеш

Балакать, я, між іншим, буду
Порядно травить.

Д ж е с с і к а

Ну, хай буде й так!

Відходять.

АКТ ЧЕТВЕРТИЙ

СЦЕНА ПЕРША

Венеція. Судова зала. Входять дожа, сенатори, Антоніо, Бассаніо, Граціано, Саларіо, Саланіо та інші.

Д о ж а

Чи тут Антоніо?

А н т о н і о

Ось, до услуг

Вашої милості.

Д о ж а

Жаль мені вас.

Тут вийшло діло вам з противником
Твердим як камінь, нелюдом ледачим,
Для милосердя недоступним, що
Ні крихти милості в душі не має.

А н т о н і о

Я чув, що ваша милість потрудився
Немало, щоб залагодить отсе
Важке діло, та що він уперто
Стоїть на своїм і закон ніякий
Мене не може вберегти від злої
Ненависті його, то я поставлю
Свою терпливість супроти його
Заїлості й узброївся спокоем духа
Стерпіти все, що зможе проти мене
Його жорстокість і шалена лютість.

Д о ж а

Ідїть хто і покличте жида в сюю залу!

С а л а н і о

Він жде при дверях. Ось уже він, пане.

Входить Ш е й л о к.

Д о ж а

Пустїть його перед мое лице!
Шейлок, світ думає й я теж міркую,
Що ти доводиш злість свою позірно
Аж до остатнього моменту діла;
Коли ж дійде до того, думаєм,
Що ти покажеш свое милосердя
Так само дивно й несподівано,
Як досі дивну вказував жорстокість.
І, не впираючись при лютій карі —
Фунт м'яса взять із сього бідного
Купця, ти не лише зречешся карі,
Але, почувши жаль, зм'якшивши серце,
Даруєш і одну часть капіталу
Зі спочуття до тих нещасть, які
Недавно так звалилися на нього.
Вони такі, що короля купців
Геть зруйнували й викликали жаль
Над його станом навіть в кам'яних
Серцях та у залізних душах, навіть
У турків і татар, що не привикли
До ніжних милосердія зворушень.
Ми всі ждем слова чулого від тебе.

Ш е й л о к

Вже предложив я вашій милості
Свій намір. Сабатом святим кленуся,
Що мушу обставать при своїм записі.
Коли відмовите мені, нарушите
Свободу і закони своґо міста.
Питаєте, чом радше я волю
Фунт м'яса підлого, ані[ж] три тисячі
Дукатів? Я на се не відповім.
Скажу лише, що так мені забаглось.
Чи се не відповідь? Коли б у моїм домі

Щур докучав мені, а щоб звести його,
Я б дати хотів три тисячі дукатів?
Чи й се не відповідь? Бувають люди,
Яким незносний вид квікливої свині;
Дуріють інші, бачачи kota;
А інші, чуючи бечання дуди,
Не можуть мочу вдержати. Природні
Чуття, що пристрастями володіють,
Викликають у них прихильність і ненависть.
А ось вам відповідь моя: як годі
Вказати правдиву причину, для якої
Не зносить хтось квікливої свині,
А інший — пожиточного kota,
Ще інший — шкіряної дуди й мусить
Стягати на себе мимовільний сором,
Робити прикрість сам собі та іншим,
Так я не знаю, не хочу сказати
Причини, крім ненависті старої
Й глибокої відрази до Антонія,
Чому так обстаю за своїм правом,
Яке мені самому шкоду робить.
Досить вам сеї відповіді?

Б а с с а н і о

Ні!

Хіба ж се відповідь, що оправдати
Могла б твою жорстокість безсердечну?

Ш е й л о к

Нема потреби, щоб подобалась
Тобі та відповідь моя.

Б а с с а н і о

Чи ж мусить

Вбивати кожний те, чого не любить?

Ш е й л о к

Хто що ненавидить, хіба не рад би вбити?

Б а с с а н і о

Образа — се ще не така ненависті причина.

Шейлок

А хтів би ти, щоб гад вкусив тебе два рази?

Антоніо

Прошу вас, що вам з жидом сперечаться?
Все одно, що, на березі стоячи,
Рукою воду в течії спиняти;
Все одно, що перечитися з вовком,
Коли вівця бегече по ягняти;
Все одно, що смерекам заказать,
Аби не рушались й не шуміли,
Коли ворухить їх небесний вітер;
Все одно, що зм'якшать найтвердішу річ.
А що ж твердіше, як жидівське серце?
Тому благаю вас, не пропонуйте
Йому нічого більш і не трудіться,
Але без страти часу по закону дайте
Мені мій вирок, жиду його волю.

Бассаніо

Замість трьох тисяч ось тобі шість тисяч.

Шейлок

Коли б із тих шести тисяч дукатів
На шестеро розтять, а кожда часть
Була б дукатом, я не взяв би їх,
Але стою при своїм записі.

Дожа

Якої ж ласки надієшся ти,
Сам жадної не маючи!

Шейлок

Чого

Мені бояться вироку, коли
Я маю право? В вас рабів багато
Купованих, яких ви держите
Немов ослів, псів або мулів для
Рабської, хоч би й найпідлішої
Услуги лиш тому, що їх купили.
Чи я кажу вам: «Даєте їм свободу!
Дружить їх у своїй сім'ї! Не мучте

Тяжкою працею! Давайте спать їм
На ліжках так самó м'яких, як вашé!
Годуйте їх так самó, як себе!
Ви відповіли б: «Наші се раби».
Так само й я відповідаю вам:
Фунт м'яса, за яким я тут стою,
Грубо заплачений; він мій, і я
Хочу дістать його. Коли відмовите,
То я скажу: «Тьфу на закони ваші
Нема вже права в вироках венецьких».
Я жду на вирок. Ви скажіть: дождуся?

Д о ж а

Я маю власть засідання відročить,
Аж стане тут Белларіо, правник,
Учений, до котрого вислав я
Просить поради. Він явїться нині.

С а л а р і о

Тут, ясний пане, ось прибув післанець
З письмом від доктора із Падуї.

Д о ж а

Подайте се письмо! Призвїть післанця!

Б а с с а н і о

Се добра вість! Гаразд, Антоніо!
Хай жид бере у мене м'ясо й кров
І все добро, поки від тебе хоч
Краплину крові відбере за мене.

А н т о н і о

Я вже заражена вівця у стаді,
Варт тільки вмерти. Найслабїший овоч
Паде найшвидше вниз. Не дбай про мене!
Одно, що можеш ще зробишь для мене,
Се написати мені надгробне слово.

Входить Н е р і с с а, перебрана за адвокатського
практиканта.

Д о ж а

Чи з Падуї ти, від Белларія?

Н е р і с с а

Так, ваша милость! Ось вам лист від нього.

(Подає письмо.)

Б а с с а н і о

Чого так пильно остриш ніж, єврею?

Ш е й л о к

Щоб м'ясо вирізати в сього банкрота.

Г р а ц і а н о

Не на осельці тій, а на своїй душі
Остри, завзятий жиде! Ніякий
Метал ні навіть катівська сокира
Не має й половини того вістря,
Як гнів твій лютий. Чи ж ніяка просьба
Тебе не зрушить?

Ш е й л о к

Ні, ніяка просьба
Ні дотеп, на який здобуться міг би ти.

Г р а ц і а н о

Та будь проклятий ти, псе безсердечний!
Життя твоє най буде скаргою
Супроти справедливості. На тебе
Гляджу й готов я сумніватися
У своїй вірі і пристати на думку
Піфагора, що в людській тіла
Вселяються звірячі душі. Твій
Собачий дух узяв якогось вовка,
Повішеного за розбій, і, з нього
Жорстоку душу вийнявши, всадив
У тебе, як ще ти у матірній
Лежав утробі. Ось чому то в тебе
Така погана, вовча жадобá,
Кровава й ненаситна.

Ш е й л о к

Лайкою
Ти не зди́меш з мого запису
Навіть печатки, а твій крик надармо

Лиш легке в тебе трудить. Дай, паничу,
Свій дотеп до направи, а то він
Розсиплеться зовсім. Я тут у своїм праві.

Д о ж а

Отсей лист від Белларія поручає
Нам молодого доктора, що вчений
У праві. Де він?

Н е р і с с а

Жде ось тут близенько
На відповідь, чи впустите його.

Д о ж а

Зо всього серця. Ідіть три-штири з вас
І з чемністю введіть його сюди.
Тим часом вчуймо лист Белларія!

С е к р е т а р

(читає)

«Вашій милості доношу, що при одержанні
вашого письма я був дуже хорий. Але в хви-
лі приходу вашого післанця був у мене
милим гостем молодий доктор прав із Рима,
на ім'я Бальтазар. Я познайомив його про
процес між жидом і купцем Антонієм. Ми
перегорнули багато книг; він знає мій по-
гляд, який він виложить, доповняючи його
власною вченістю, якої великість я не можу
досить вихвалити, ставши задля моєї немочі
замість мене перед вашою милостю. Бла-
гаю вас, не вважте його малолітність причи-
ною для невіддання йому належної поваги;
я не знав досі такого молодого тіла з такою
старою головою. Поручаю його вашому лас-
кавому прийняттю; ваш допит буде для нього
найліпшою рекомендацією».

Д о ж а

Ви чули, що нам пише вчений муж,
А ось, здається, й молодий правник.

П о р ц і я входить в одязі доктора прав.

Подайте руку! Ви приходите
Від вченого Белларія?

Порція

Так, ваша милість,
Готов служити.

Дожа

Так вітайте ж нам!
Сідайте! Відомий вже вам той спір,
Що виточено тут перед сей суд?

Порція

Спір відомий мені досить докладно.
Хто тут купець, хто позовник-єврей?

Дожа

Антонію й старий Шейлок, виступіть!

Порція

Ви Шейлок?

Шейлок

Так, зовуся Шейлок.

Порція

Ваш процес справді дуже незвичайний.
Та так, як ви провадите його,
Венецьким се законам не противне.

(До Антонію.)

Вам грізить смерть від нього? Так?

Антонію

А так.

Порція

Ви признаєте запис?

Антонію

Признаю.

Порція

То мусить жид вам оказати ласку.

Шейлок

З якої рації я мушу? Се скажіть!

Порція

Се правда, ласка примусу не знає;
Вона, як теплий дощ з небес, спадає
На землю вниз, благословенна двічі:
Блажить того, хто дав, і того, хто приймає.
Найбільша у найбільших, украшає
На троні короля більш, як корона.
Скіпетр показує лиш світську власть,
Се знак достоїнності й величності,
В якій лежить страх перед королями.
Та ласка вища понад скіпетра власть,
Вона царює в серці короля,
Вона прикмета божества самого.
Власть земна лиш тоді зближається
До божої, коли закон і ласка
Йдуть в парі. Тим-то, жиде, що стоїш
Так твердо на законі, поміркуй,
Що по самим законам жаден з нас
Не спас би ся; всі ласки просимо,
А та молитва мусить нас навчати
Сю ласку теж ділами виявляти.
Се я сказав, щоб у своїм жаданні
Законності ти лагіднішим був;
Коли ж не подасися, строгий суд
Венецький мусить отсього купця
Нехибно й неминуче засудити.

Шейлок

Мій чин на голову мою! Жадаю
Того, що слід по праву, виконання
Мойого запису.

Порція

Чи той купець
Не в стані виплатитися з довгу?

Б а с с а н і о

Так! Ось я перед судом тут
Готов сплатити все, подвійно навіть;
Коли ж сього йому ще буде мало,
Готов дати суму вдесятеро більшу.
Тут ставлю руки, голову і серце,
А як того йому ще буде мало,
То буде видно, що злість правду душить.
Прошу вас, покажіть йому повагу прав,
Малою кривдою побіду дайте правді,
Зігніть жорстоку волю сього чорта.

П о р ц і я

Се неможливо. Жадна власть в Венеції
Не може прав усталених змінити.
Се був би небезпечний прецедент
І міг би за тим самим прикладом
Багато помилок надалі допустити.

Ш е й л о к

Се Данііл, а не суддя! Йй-богу,
Се Данііл! О шана й честь тобі,
Ти, мудрий судіє, так молодий!

П о р ц і я

(до Шейлока)

Прошу вас, покажіть мені свій запис!

Ш е й л о к

Ось він, шановний докторе, ось він!

П о р ц і я

Вам обіцяють суму сю трикратно.

Ш е й л о к

Ні, ні! Присяга! Я зложив присягу
Самому богу! Чи ж на душу маю
Кривоприсязтво брати? За цілу
Венецію ні й ні!

Порція

Гаразд. Купець пропав.
По праву може сей єврей отсим
Жадать фунт м'яса, і то близько серця,
Купцеві вирізать.

(До Шейлока.)

Будь милосердний!
Візьми трикратну суму, а сей запис
Я розідрю.

Шейлок

Коли його сплатять
Так, як тут писано. Ви ж, бачу ясно,
Достойний судія, законів знавець;
Те, що сказали ви, було так гарне;
І я взиваю вас, в ім'я закону,
Якого ви така міцна підпора,
Давайте вирок! На душі спасіння
Кленуся: ніякий язик людський
Не в силі відклонить мене від запису.

Антоніо

І я прошу сердечно суд високий
Подати вирок.

Порція

Добре, хай і так!
Так приготуйте ж груди під його ніж!

Шейлок

О чесний судіє! Чудесний мій паничу!

Порція

Іntenція і зміст закону згідні
Вповні з тією карою, яка
У записі отсім призначена.

Шейлок

Се так! О мудрий, справедливий с'удіє!
Ти мусиш бути далеко старший, ніж се
По тобі видно.

Порція
(до Антоніо)

Ну, відкрийте грудь свою!

Шейлок

Ай, грудь! Так каже запис! Чи ж так,
Шановний судіє? Найближче серця!
Отсе правдиве слово!

Порція

Справді так!
А маєте вагу, щоб зважить м'ясо?

Шейлок

Ось тут вона.

Порція

Покличте фельдшера
На свій кошт, Шейлок, щоб перев'язав
Потому рану, щоб кров не стекла.

Шейлок

Чи се написано у записі?

Порція

Нема виразно, та се менша річ,
Сього лиш вимагає людяність.

Шейлок

Ні, в записі нема про се нічого.

Порція

Ви, купче, маєте ще що сказати?

Антоніо

Немного. Я на все готов. Бассанію,
Подайте руку і живіть здорові!
Хай не гризе вас те, що через вас
Мене трафляє, бо фортуна тут
До мене ласкавіша, як звичайно.
Вона ж, звичайно, заставляє бідних
Переживать багатство й в старості

З запалими очима й зморщеним чолом
Терпіти бідність; а мене виймає
З такої муки довгої в нужді.
Спімніть про мене своїй чесній жінці,
Скажіть про мій процес і мій кінець,
Згадайте хоч по смерті добрим словом,
Як я любив вас, а сказавши все,
Велить їй осудить, чи міг Бассанія
Хто інший так любить. Не жалуйте,
Що друга тратите, як він не жалує
Життя віддать за вас, бо скоро жид
Утне глибоко, то я цілим серцем
Сплачу свій довг.

Б а с с а н і о

Антонію, у мене
Так мила жінка, як життя моє;
Та ні життя, ні жінка, ні весь світ
Для мене не дорожчі над твоє життя.
Все я віддав би, все я жертвував би
Отському чортові, щоб лиш тебе звільнить.

П о р ц і я

Та ваша жінка, певно б, зле приймила,
Коли б почувла вашу жертволюбність.

Г р а ц і а н о

І в мене жінка мила, слово честі!
Та я бажав би, щоб пішла до неба,
Коли б могла вблагать там таку силу,
Щоб сучий жид змінив своє завзяття!

Н е р і с с а

Гаразд, що ви отсе позаочі сказали,
А то б удома ви, напевно, бучу мали.

Ш е й л о к

Такі-то з християн мужі! У мене
Одна дочка, та я волів би, щоб
Вона була із племені Варавви,
Ніж стала жінкою християнина.

(До Порції.)

Минає час. Прошу вас, дайте вирок!

Порція

Фунт м'яса з отього купця — він твій.
Закон дозволив, суд затверджує.

Шейлок

О вельми справедливий судіє!

Порція

Те м'ясо мусиш вирізати з грудей;
Закон дозволив, суд затверджує.

Шейлок

О вельми справедливий судіє!
Отсе так вирок! Ну, Антонію,
Ходіть сюди!

Порція

Заждіть іще хвилинку!
Одно завважу: крові ні краплини
У записі нема; стоїть виразно:
«Фунт м'яса». На, візьми собі свій запис
І ріж фунт м'яса! Та не забувай,
Що коли, ріжучи його, проллеш
Хоч краплю крові християнської,
То по венецькому закону все
Добро й майно твоє на річ держави
Венецької пропало.

Граціано

Отсе так!
Суд справедливий! Розумієш, жиде,
Який премудрий судія?

Шейлок

Чи се закон?

Порція

Глянь сам, ось припис! Та коли так твердо
Ти на законі став, то будеш мати
Більш, ніж бажається тобі.

Граціано

Ось мудрий
Суддя! Тямуєш, жиде? Ось правник!

Шейлок

Ну, я приймаю, що онтой давав;
Платить утрое проти запису,
А християнин нехай собі живе.

Бассаніо

Ось гроші!

Порція

Стій! Із жидом мусить бути
Все по закону. Не спіши! Пожди!
Нічого не дістане він над те,
Що в записі стоїть.

Граціано

А що, єврею!
Премудрий судія! Правник учений!

Порція

Тож приготуйся вирізати фунт м'яса,
Та крові не пролий і виріж так,
Щоб не було ні більше, ані менше,
Як тільки фунт; збільшиш або зменшиш,
Як на вазі хоч би двадцята часть
Одного скрупула більш або менше стане,
Навіть як перехилиться вага
На волосок, то все твоє добро
На річ держави нашої пропало.

Граціано

Ось Даніїл! Ось другий Даніїл!
А що, невірний? Взяв тебе за чуб?

Порція

Чого ж ти слав, єврею? Відбирай
По запису!

Шейлок

Віддайте капітал
І відпустіть мене!

Бассаніо

Ось він готові
Бери і йди!

Порція

Перед обличчям суду
Він зрікся капіталу, тож повинен
Взять тільки те, що признає закон.

Граціано

Правдивий Даніїлі Спасибі, жиде,
Що ти навчив мене отсього слова!

Шейлок

Що, чи я й капіталу не дістану?

Порція

Нічого не дістанеш, окрім тої
Пені, яка впадає по закону;
Її приймати мусиш рад-не-рад.

Шейлок

То най же чорт і ним і нею подав'ється!
Я більш не хочу на сей суд дивиться.

Порція

Гов, жди! Закон до тебе має ще
Претензії. В венецькім праводавстві
Приписано, що скоро чужинцеві
Докажуть, що, чи то безпосередньо,
Чи посередньо, покушався на
Життя когось з міщан, то тій особі,
Яка була загрожена, припаде
З дїбр винуватця перша половина,
А друга скарбові державному.
А винуватого життя залежить
Виключно лиш від ласки дожі, навіть
Проти всіх голосів сенату. Ось в яким

Положенні стоїш ти тут тепер,
Бо з явної розправи впливає,
Що ти безпосередньо й посередньо
І зовсім недвозначно й явно важив
На тіло та життя твого довжника.
Тому паде на тебе та загроза
Закону, про яку сказав я вище.
Владь на коліна перед дожею
Й проси помилування!

Г р а ц і а н о

Ні, проси
Лиш дозволу, щоб міг повіситися!
Та що добро твоє все пропада
На річ держави, то немає в тебе
Ні стільки навіть, аби шнур купити;
Так, що й повісити тебе прийдеться
На кошт держави.

Д о ж а

Щоб пізнав ти, Шейлок,
Що не такий в нас тепер дух панує,
То я життя тобі дарую без
Твоєї просьби. Половина твого
Добра впадає на Антонія,
А друга половина на державу,
Та ласка може се змінити на кару грошову.

П о р ц і я

Лиш з боку скарбу, не з Антонія.

Ш е й л о к

Візьміть життя моє! Нащо мені сей дар?
Ви берете мій дім, як візьмете
Підпору, на якій стояв він досі;
Ви берете моє життя, коли
Візьмете засоби, якими жив я досі.

П о р ц і я

Антонію, що можете вчинити для нього?

Г р а ц і а н о

Дай шнур йому задармо, більш нічого!

Антоніо

Як ласка пана мого дожі й всього суду
Йому дібр половину дарувати,
То я готов, коли він другу половину
Віддасть мені в ужиток, передати
Її, як він умре, на власність то́го пана,
Що вкрав його дочку. Двох річий тільки
Жадаю я,— щоб він за сюю ласку
Негайно перейшов на християнство,
А друге, щоб тут зараз перед судом
Дав запис, що усе своє майно
У спадку передасть Лоренцові,
Своєму зятеві, й своїй дочці.

Дожа

Се має він вчинить, а то я зараз
Відкликчу ласку, що явив йому.

Порція

Ти пристаєш, єврею? Ну, що скажеш?

Шейлок

Та пристаю.

Порція

Секретарю, спиши
Акт даровизни!

Шейлок

Вибачте! Позвольте
Мені геть відійти,— мені недобре.
Той акт пришліть мені додому, там
підпишу.

Дожа

Иди ж, але вчини се!

Граціано

Двох кумів
Ти матимеш при хрещенні. Коли б я
Твоїм суддею був, ти мав би десять,
Що повели б тебе на гак, не до хреста.
Шейлок відходить.

Д о ж а

(до Порції)

Прошу вас, пане, на обід до мене.

П о р ц і я

Звиніть, благаю вас, високість ваша!

Я мушу ще під ніч до Падуї

Вертатъ і зараз рушаю в дорогу.

Д о ж а

Жалкую, що вам часу не стає.

Антонію, віддякуйте якмога

Отському пану; ви, на мою думку,

Йому багато зобов'язані.

Д о ж а, с е н а т о р и й супровід відходять.

Б а с с а н і о

Мій пане дорогий, я і мій друг —

Ми через вашу мудрість освободжені

Сьогодні від тяжкої кари. Сю услугу

Ми сплачуем хоч в часті: ось прийміть

Три тисячі дукатів, що єврею

Я винен був, за ваш ласкавий труд.

А н т о н і о

Проте ми довжниками вашими

Зістанемо назавсіди ві всім.

П о р ц і я

Хто задоволений, той плату взяв найліпшу.

Я, увільнивши вас, тим задоволений

І се вважаю за найліпшу плату,

А зисків я ніколи не бажав.

Рад буду ближче познайомиться

З обома вами при найближчій стрічі.

Бажаю вам усякого добра

І прощавайте!

Б а с с а н і о

Дорогий мій пане,

Заждіть ще хвильку і прийміть від нас,

Прошу вас, пам'ятку, а не заплату,

Лиш дар. Зробіть мені двояку ласку:
Не відкажіть у сьому і простіть!

Порція

Коли так налягаєте, то згода.
Подайте ваші рукавиці, буду
Носити їх і ще від вас на спомин
Візьму сей перстень. Не хапайте руку!
Не смієте відмовити мені, коли
Се прирекли.

Бассаніо

Сей перстень — ах, мій пане,
Та ж се дрібниця! Мені був би сором
Вам дати її.

Порція

А я нічого більше
Від вас не хочу, лиш якраз сей перстень.
Така нараз мене забаганка зняла.

Бассаніо

Даруйте, перстень сей дорожчий в мене,
Ніж його вартість. Найдорожчий перстень
В Венеції, хоч би прийшлося шукать
Його через окличників публічних,
Готов я дати вам, лише не сей.

Порція

Як бачу, щедрі ви в обіцянках.
Зразу заставили мене просити,
Тепер показуєте ось мені,
Як відмовляють жебракам.

Бассаніо

Сей перстень
Дістав я від своєї жінки, пане;
Вона мені його вдягла на палець,
І я присяг їй, що його ніколи
Не здійму, не згублю й не дам нікому.

Порція

Такі слова — все та сама відмова.
Як ваша жінка не зовсім дурна
Й знать буде, як я заслужив сей перстень,
То чей не схоче враждувати з вами
За те, що ви дали мені його.
Гаразд і мир вам!

Порція й Нерісса відходять.

Антоніо

Любий Бассаніо, дай йому той перстень!
Нехай його заслуга й моя приязнь
У тебе переважить заказ жінки.

Бассаніо

Йди, Граціано, наздогін йому,
Дай йому перстень і проси його
У дім Антонія! Ну, поспішай!

Граціано відходить.

А ми ходім обá також туди,
А завтра рано разом до Бельмонта
Поспішимо. Ходіть, Антоніо!

Відходять.

СЦЕНА ДРУГА

Венеція. Вулиця. Входять Порція
й Нерісса.

Порція

Ти розпитай, де жида дім, і дай
Сей акт йому до підпису. Під ніч
Поїдемо, аби перед мужами
О день вчасніше дома будь. Сей акт
Лоренцові велику втіху зробить.

Входить Граціано.

Граціано

Ось гарно, пане, що вас ще стрічаю!
Тут пан Бассаніо, надумавшись,

Шле перстень вам і просить вас на південь
До себе на обід.

Порція

Ні, се не може бути.
З подякою приймаю перстень сей
І прошу се йому переказати.
Ви ж будьте такі добрі й покажіть
Отському молодому паничеві
Дім Шейлока.

Граціано

І овшім! Дуже радо!

Нерісса

(голосно до Порції)

Ще слово з вами, пане доктор!

(Потиху.)

Спробую
Й від свого мужа видобути перстень,
Який мені він теж присяг нікому
Не віддавать.

Порція

(стиха)

Я певна, що й ти зможеш.
А то потому будуть присягаться,
Що перстепі мужчинам віддали;
Ми ж сміло заперечимо й брехню їм
завдамо.

(Голосно.)

Ану, спіши! Ти знаєш, що я жду.

Нерісса

(до Граціано)

Ходіть, мій пане! Де дім Шейлока?

Відходять.

АКТ П'ЯТИЙ

СЦЕНА ПЕРША

Бельмонт. Подвір'я перед домом Порції.
Входять Лоренцо й Джессіка.

Лоренцо

Як місячно! В таку ніч, як отся,
Як легіт дерева пестливо цілував
І їм шуміти не давав, в таку ніч
Входив, мабуть, Троїл на мур троянський
І слав свої зітхання в грецькі шатра,
Серед яких дрімала Крессіда.

Джессіка

В таку ніч Тісбе йшла тихесенько
До свого милого й, побачивши
Тінь льва замість його, злякавшись,
Втекла.

Лоренцо

В таку ніч, мабуть, і Дідона
Стояла з гілкою в руці й махала
Своєму милому, аби вертав
До Карфагена.

Джессіка

В таку саму ніч
Збирала і Медея чари-зілля,
Щоб Язона відмолодить.

Лоренцо

В таку ніч
І Джессіка втекла таємно з дому
Багатого єврея і з веселим
Коханцем дряпонула до Бельмонта
З Венеції.

Джессіка

В таку ніч запряг
Лоренцо їй любить її довіку
І вкрав у неї серце клятвами,
З яких ні одна не була правдива.

Лоренцо

В таку ніч вельми чемна Джессіка
Пустила чорну клевету на свого
Коханого, а він простив їй се.

Джессіка

Я переночувала б вас сю ніч,
Якби ніхто не надійшов. Та чую,
Йде муж якийсь.

Входить Стефано.

Лоренцо

А хто се йде так спішно
У тиху ніч?

Стефано

Приятель.

Лоренцо

Чий приятель?

Скажіть, приятелю, прошу, ім'я своє!

Стефано

Я звусь Стефано й вість приношу вам,
Що моя пані перед досвітом
Приїде до Бельмонта. Об'їздила
Вона святі хрести, молилась і благала
В своїм подружжі щастя.

Лоренцо

Хто ще з нею?

Стефано

Лиш ереміт один святий та її панна.
Але скажіть, чи пан мій вже вернув?

Лоренцо

Ні, і не чули ми ніщо про нього.
Та, люба Джессіко, ходім додому
І приготуймо все на урочисте
Прийняття пані дому.

Ланселот входить.

Ланселот

Агов, агов! Гей там! Агов, агов!

Лоренцо

Се хто кричить?

Ланселот

Агов, чи бачив хто з вас пана Лоренцо й паню Лоренцову? Гой, га!

Лоренцо

Та годі гукати! Хло'! Ходи сюди!

Ланселот

Агов, хто там?

Лоренцо

Я тут.

Ланселот

Скажіть пану Лоренцові, що від мого пана прибіг гонець з повним рогом новин. Мій пан завтра рано буде тут. *(Відходить.)*

Лоренцо

(до Джессіки)

Душе моя, ходім, ждім їх у домі!
А втім чого? Пощо йти нам у дім?
Друже Стефано, потрудись, скажи
Там в домі, що приїде пані зараз.
Хай музиканти вийдуть на подвір'я.

Стефано відходить.

Як любо спить блиск місяця на взгір'ї!
Тут сядьмо, і нехай нам музика
До слуху ллється. Люба тиша ночі
Зіллється з звуками гармоній милих
Тут, Джессіко! Глянь, як небесний двір
Набитий щирозлотими огнями!
А кожний найменший кружок, який
Ти бачиш, движучись, співа, мов ангел
У хорі херувимів яснооких.

В такій гармонії живуть безсмертні душі;
Лиш ми, яким ся груба поволока
Тілесна заваджа, її не можемо чути.

Входять м у з н и к а н т и.

Ходить сюди й збудить Діану гімном,
Зворуште звуками солодкими
Слух пані нашої, щоб при музиці
Вона вертала.

Музика.

Д ж е с с і к а

Музика, хоч як
Приємна, ніколи не веселить мене.

Л о р е н ц о

Тому, мабуть, що в тебе дух нап'ятий.
Глянь лиш на дику, полохливу череду
Тих юних жеребців, що ще узди не знають,
Як скачуть, фиркають і ржуть вони,
Коли в їх жилах кров гаряча грає.
Та як лиш бойова труба загра
Або в їх слух музика інша вдарить,
То всі вони збігаються до купи
І дикий шал, що грав у їх очах,
Змінюється лагідністю під впливом
Солодких тонів. Тим-то й повідають
Поети про Орфея, що в танок
Пускав і дерева, і скелі, й хвилі;
Бо ж і нема нічого так твердого,
Закам'янілого й шаленого,
Чого би музика на час не відмінила.
І чоловік, що музики не має
В своїй душі, якого люба згідність
Солодких тонів не ворушить, здібний
До зради, хитрощів та до клевет;
Дух в ньому темний, як понура ніч,
А помисли чорніші від Ереба,
Такому вірити ніяк не треба.
О, слухай музики!

Трохи олодалік являються Порція
й Нерісса.

Порція

Те світло, бачиться, горить у мій залі.
Як же далеко досягає блиск
Малої свічки! Так і добре діло
Ясніє в п'їтми сього світу.

Нерісса

Доки

Світив нам місяць, свічки ми не бачили.

Порція

Так, більший блиск пригашує малий.
Заступник блискотить, немов король,
Поки король не явиться; тоді,
Вливається той блиск, немов потік
Із суходолу в озеро широке.
О, слухай музики!

Нерісса

Се музиканти

Домашні ваші.

Порція

Бачиться, немає

Нічого доброго без застережень;
Тепер ся музика мені здається
Далеко кращою, як вдень.

Нерісса

Се тиша

Їй додає краси, ласкава пані.

Порція

Коли невважно слухаєш, ворона
Співа так мило, як і жайворонок.
Мені здається, якби соловії
Співав удень, коли джергочуть гуси,
То в ньому бачили би співака
Не ліпшого, як воробія. Як часто
Час робить річ якусь дозрілою,
Дає ціну і досконалість їй!

Цити! Луна спить тепер з Ендіміоном,
І хай ніхто її не будить!

Музика втихає.

Л о р е н ц о

Га!

Коли мій слух мене не помиляє,
Се голос Порції.

П о р ц і я

Він, наче той

Сліпий зозулю, пізнає мене
По моїм кепським голосі.

Л о р е н ц о

О любя пані,

Вітай!

П о р ц і я

Ми молилися за наших

Мужів поведження. Вони вже дома?

Л о р е н ц о

Ще ні, ласкава пані, та прибіг
Гонець і заповів їх поворот.

П о р ц і я

Піди, Неріссо, й накажи всім слугам,
Щоб не дали пізнати нічим, що ми
Були не дома. Ви, Лоренцо, також!
Й ви, Джессіко!

Чути трублення рогів.

Л о р е н ц о

Ось іде ваш муж.

Вже чую труби. Ми не балакучі,
То й ви не бійтеся нічого, пані.

П о р ц і я

Ніч, бачиться мені,— се хорий день;
Вона зовсім бліда; се день такий,
В якому не видно сонця.

Входять Бассаніо, Антоніо,
Граціано та їх супровід.

Б а с с а н і о

День отсей

Ми провели посеред антиподів,
Де в браку сонця ви були світилом.

П о р ц і я

Зовіть мене світилом, але я
Не буду легкою, бо легка жінка —
Тягар для мужа, а таким для мене
Бассаніо не мусить бути ніколи.
Та се як бог дасть. Тож вітаю вас,
Мій пане.

Б а с с а н і о

Дякую вам, пані. Привітайте
Мого приятеля! Сей пан — Антоніо,
Якому я без міри зобов'язаний.

П о р ц і я

Вам треба все завдячувать йому,
Бо він за вас тяжкий довг взяв на себе.

А н т о н і о

Вже не тяжкий, як з нього я звільнився.

П о р ц і я

Вітайте в нашім домі, пане любий!
Се мусить показаться не лише
В словах, тому скорочу се вітання.

Г р а ц і а н о

(до Нерісси)

Кленуся місяцем, ви кривдите мене,
Я дав свій перстень писарю судді.
Хай би скопцем був той, кому я дав його.
Коли се вас, кохана, так вражає.

П о р ц і я

Що, сварка вже? А се з якої речі?

Г р а ц і а н о

За перстень, за марну обручку злоту,
Яку вона дала мені. На ній
Був напис так, як на ножі слюсарським:
«Кохай мене і не покинь ніколи!»

Н е р і с с а

Що плетете про напис і про вартість?
Ви присягли, коли я вам дала
Його, носить його до смерті. Навіть
У домовині мав він бути з вами.
Ви мусили для самої присяги,
Як не для мене, чтить і берегти його.
Судейський писар! Знаю я, сей писар,
Що взяв його у вас, не має й волоска
На бороді.

Г р а ц і а н о

Ще матиме, коли
Дійде до мужніх літ.

Н е р і с с а

Еге, тоді,
Як баба стане мужем.

Г р а ц і а н о

Слово честі,
Я дав його малому паничеві,
Хлопчині, що не більш від тебе ростом,
Що був за писаря в судді. Сей говіркий
Хлопчина випросив у мене перстень,
І я ніяк не міг йому відмовить.

П о р ц і я

Се не подоба, скажу вам одверто,
Так легкомисно розставаться з першим
Дарунком жінки, з предметом, який
З присягою вам вложено на палець
І вірністю прив'язаний до тіла:
Я теж вложила свому милому
На палець перстень і взяла від нього
Присягу, що не дасть його нікому.

Ось тут він, і я можу присягти
За нього, що він не віддав його,
Не стяг його зі свого пальця за всі скарби,
Які є в світі. Справді, ви, Граціано,
Неделікатно поступили, давши
Своїй дружині до грижі причину.
Коли б се сталося мені, то я
Здуріла би.

Б а с с а н і о

(набік)

Ов, я готов би зараз
Собі відтяти ліву руку, щоб
Збрехати міг, що стратив перстень в бою.

Г р а ц і а н о

А пан Бассаніо віддав свій перстень
Судді самому, що попросив його
І справді заслужив. Тоді й хлопчина,
Що писарем у нього був і потрудився
Над писанням, у мене випросив
Мій перстень, і оба, суддя й слуга,
Не хтіли взять нічого, лиш ті два
Перстені.

П о р ц і я

О, який же перстень ви
Дали йому, мій пане? Чей не той,
Що ви одержали від мене?

Б а с с а н і о

Якби міг я
До своєї похибки додати ще брехню,
Сказав би, що не той; та, бачите,
На моїм пальці ось нема його.

П о р ц і я

Таке ж невірне в вас, фальшиве серце.
Йй-богу, я не ляжу в ліжко з вами,
Допоки перстень в вас не побачу.

Б а с с а н і о

Солодка Порціє, коли б ви знали,
Кому я дав той перстень, і те знали,
За кого дав його, і бачили,
За що я дав його й як неохітно
Я з ним розстався, коли той нічого
Від мене взяти не хотів, лиш перстень,
То ви б мене судили лагідніше.

П о р ц і я

Коли б ви знали силу перстень
І хоч пів вартості тієї, що його
Дала вам, знали честь свою,
Що з перстеном тим зв'язана, ви б, певно,
Не віддали його ніяк. І де ж би
Знайшовся чоловік так нерозумний,
Що не потрафив би хоч трохи гарячіше
Оборонить його, щоб інший, мов на глум
Усякій скромності, жадав доконче того,
Що ти вважав святим. Нерісса відгадала
Те, в чім я також переконана
Й готова вмерти: перстень дав ти жінці.

Б а с с а н і о

Не словом честі, ні, кленусь душею,
Не жінці дав я, а достойному
Судді і правникові, що не хтів
Узять три тисячі дукатів і жадав
Лиш перстень. Я зразу відказався,
І він пішов сердитий, той сам доктор,
Що спас життя приятеля могого.
Що ж мав сказати я, дорога пані?
Я мусив вислати його йому,
Вдячність і сором змусили мене,
І честь не дозволяла, щоб невдячність
Мене сплямала. То ж даруйте, мила!
Кленусь оними світлами свяtimi,
Самі б ви, будши там, були просили
Дати перстень доктору достойному.

П о р ц і я

Най доктор той ніколи не вступає
В мій дім. Бо скоро має він ту річ,

Яку я так любила й яку ви
Заприсягли оберігать для мене,
То й я зроблюся щедра так, як ви,
Не збороню йому нічого з того,
Що в мене є, ні навіть свого тіла,
Ні ліжка мого мужа. Знаю се,
Що буду з ним знайома. Тож не спить
Ані одної ночі поза домом!
Вартуйте, мов той аргус, бо як ні,
То хоч що хочете робить, а я,
На мою честь, яка ще є у мене,
З тим доктором спать буду кожду ніч.

Н е р і с с а

А я так само з писарем. Тож, пане,
Вважайте, що я житиму сама
У своїй охороні.

Г р а ц і а н о

Хай і так!

Та тільки хай не попада той писар
У мої руки, а то я його
Зламаю, як писарське перо.

А н т о н і о

А я — нещасная причина всеї
Отсеї звади!

П о р ц і я

Пане, не журіться!

Проте ви милий гість у моім домі.

Б а с с а н і о

Даруйте, Порціє, невласновільний блуд,
І вслух отсим усім приятелям
Кленуся вам на ваші любі очі,
В яких себе самого бачу...

П о р ц і я

Уважайте!

В моїх очах себе він бачить двічі,
Бо в кождім оці раз. Тож покляніться
Своїм подвійним «я», тоді присяга
Не буде чей фальшива.

Б а с с а н і о

Слухайте ж!
Простіть сей раз, і я кленусь душею,
Що більше вже присяги не зламаю.

А н т о н і о

Я дав у застав своє власне тіло
За його щастя; без ученого,
Що перстень мужа вашого дістав,
Я був би згиб. Позвольте ж, що й тепер
У застав дам за тее свою душу,
Що муж ваш з розмислом ніколи вже
Присяги не злама.

П о р ц і я

Так будьте ж ви
За нього запорукою і дайте
Йому сей перстень з тим, аби беріг
Його май ліпше, як беріг тамтой.

(Дає йому перстень.)

А н т о н і о

Ось, дон Бассанію, нате й присягніть
До смерті берегти сей перстень!

Б а с с а н і о

Боже мій,
Се ж той сам перстень, що я доктору
Віддав.

П о р ц і я

А я від доктора взяла.
Так, вибачай, Бассанію, за перстень
Отсей я доктора взяла.

Н е р і с с а

А я,
Мій чемний Граціано, писаря.
Бо той хлопчина, писар докторів,
За перстень сей був усю ніч зі мною.

Г р а ц і а н о

Ну, се таке... таке щось, як направа
Доріг уліті, коли сухо скрізь.

Що, чи ми стали рогачами, ще
Й не заслуживши того?

Порція

Не плетіть дурниць!
Всі ви здивовані. Ось тут вам лист,
Візьміть і прочитайте в вільну хвилю.
Він з Падуї, він від Белларія.
В нім знайдете, що Порція була
Тим доктором, а писарем Нерісса.
Лоренцо ось де може посвідчити,
Що гнеть по вашім від'їзді я також
Від'їхала і тільки що вернула;
Я й не вступала ще до свого дому.
Антонію, вітайте! Маю тут
Для вас ще ліпші вісті, ніж ви ждали.
Ось нате лист, з нього побачите,
Що ваші три галери з статками
Багатими враз приплили у пристань.
Не потребую говорити вам,
Який випадок дивний допровадив
Сей лист до моїх рук.

Антонію

Я онімію.

Бассанію

(до Порції)

Так ви були тим доктором, а я
Вас не пізнав?

Граціаню

(до Нерісси)

Так ви тим писарем
Були, що рогачем зробив мене?

Нерісса

Так, писарем, та рогачем нікого
Я не зроблю, поки не стану мужем.

Бассанію

(до Порції)

Так будьте ж, любий докторе, ви моїм

Товаришем в постелі, а як я
Не буду дома, спіть при моїй жінці.

А н т о н і о

Ви, пані, віддали мені життя
И прожиток. Тут читаю я напевно,
Що кораблі мої у пристані безпечні.

П о р ц і я

А ви, Лоренцо? Писар мій і вам
Зробив приятельську услугу добру.

Н е р і с с а

Таку, що й такси сплачувать не треба.
Ось нате вам і вашій Джессіці
Від жида-багача акт даровизни,
Яким по своїй смерті все своє
Майно лишає вам.

Л о р е н ц о

Ви, гарні жінчини,
Все манну сієте голодному
Народові на шляху.

П о р ц і я

Вже світає.
Проте я певна, що всі ті події
Вам ще не ясні. Тож ходімо в дім,
І тут візьміть на допити нас двох,
А ми відповімо вам все по правді.

Г р а ц і а н о

Отсе гаразд! А перший запит мій,
Який запрягти довжна Нерісса,
В тім буде, чи волить заждать до завтра,
Чи спати йти до світу дві години?
Та як настане день, то я бажав би,
Аби ще ніч була і я міг довше
Лежать при боці писаря отсього.
Гаразд! Поки живу, не берегтиму
Нічого бережніше й тривожніше,
Як отсей перстень милої Нерісси.

Всі відходять.

Писано д[ня] 15 липня до 8 серпня 1912.